

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

*„Положај малолетног оштећеног у кривичном
поступку“*

(мастер рад)

Ментор:

Доц. др Иван Илић

Студент:

Александра Војиновић

M018/17-O

Ниш, септембар 2019. године

Садржај:

Увод.....	4
1. Појам оштећеног	8
2. Странацка и процесна способност.....	10
2.1 Законски заступник и пуномоћник оштећеног.....	11
3. Процесни положај оштећеног	13
3.1. Оштећени као супсидијарни тужилац.....	13
3.2. Оштећени као приватни тужилац.....	17
3.3. Оштећени као споредни субјект.....	17
3.3.1. Оштећени са предлогом за кривично гоњење.....	18
3.3.2. Оштећени са или без имовинскоправног захтева.....	20
4. Појам малолетника.....	21
5. Историјски развој процесног положаја малолетног оштећеног	25
6. Међународноправна заштита права малолетног оштећеног	28
7. Положај малолетног оштећеног према важећој легислативи	33
7.1. Процесна заштита малолетног оштећеног	36
7.2. Поступање јавног тужиоца у поступцима у којима је оштећено малолетно лице.....	40
7.3. Улога полиције у кривичном поступку у коме је оштећено малолетно лице	43
7.4. Улога органа старатељства у кривичном поступку у коме је оштећено малолетно лице.....	46
7.5. Припрема малолетног оштећеног за испитивање	50
7.6. Испитивање малолетног оштећеног у кривичном поступку.....	50
7.7. Исказ малолетног оштећеног.....	54
7.8. Психијатријско вештачење у кривичном поступку у коме је оштећено малолетно лице.....	56
7.9. Посебни начини саслушања малолетног оштећеног	57
7.10. Хитност поступка	61
7.11. Јавност поступка.....	62
7.12. Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку	63
8. Положај малолетног оштећеног у упоредном праву	67
8.1. Немачка	67
8.2. Хрватска	71
9. Емпиријско истраживање	74
9.1 Анализа резултата добијених пред Основним судом у Нишу	74

10. Упоредивање добијених резултата и провера постављених хипотеза	81
Закључак.....	84
Литература	88
Сажетак	92
Abstract	93
Биографија аутора.....	94

Увод

Сходно одредбама Кривичног законика Републике Србије, малолетним лицем се сматра лице које није навршило 18 година живота. Малолетници представљају веома осетљиву категорију друштва, пре свега због психичког и физичког развоја, економске, емоционалне и социјалне зависности у односу на породицу, као и због периода сазревања кроз који пролазе у доба адолесценције. Имајући у виду њихову осетљивост и наивност, могло би се рећи да су према својим својствима погоднији да буду жртве кривичних дела у односу на остале категорије становништва.

Због тога би сви који ступају у контакт са малолетницима, требало да поступају према њима са појачаном пажњом, почевши од родитеља и породице, као примарне заједнице у којој се малолетник развија, преко учитеља и професора у школи, као институције значајне за развој и едукацију малолетника, па до друштва у целини посматрано. Поред тога, значајну улогу у развоју малолетника, у случају да родитељи не обављају своју улогу адекватно, могу имати и државни органи, пре свих орган старатељства. Уколико је неко право малолетника повређено или угрожено и уколико је потребно да то своје право оствари пред судом, суд би требало да се малолетнику посвети са већом пажњом у односу на пунолетне учеснике поступка, без обзира на то да ли је реч о парничном или кривичном поступку.

Када је у питању положај малолетника који су оштећени кривичним делима у правном систему Републике Србије, њихов положај регулише Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Овај закон у трећој глави, регулише положај малолетника који су оштећени једним од 27 таксативно набројаних дела, која су и најтежа дела којима могу бити оштећени малолетници, али наводи и одређена права малолетника која се примењују без обзира на врсту и тежину кривичних дела. Имајући у виду да овај закон представља *lex specialis* у поступању са малолетницима, поред њега се примењују и одредбе Законика о кривичном поступку.

Уз наведене законе, за регулисање положаја малолетника у Србији значајна је и Конвенција УН о правима детета из 1989. године, коју је Скупштина Републике Србије ратификовала Законом о ратификацији конвенције УН о правима детета. Поменутом Конвенцијом су се државе чланице сагласиле да сматрају да дете треба да буде у потпуности припремљено да живи самостално у друштву и да буде васпитано у духу

идеала прокламованих у Повељи Уједињених нација, а посебно у духу мира, достојанства, толеранције, слободе, равноправности и солидарности, као и да су детету с обзиром на његову физичку и менталну незрелост, потребни посебна брига и заштита, како пре тако и после рођења.¹ У складу са тим је и одредба поменуте Конвенције која наводи да је у свим активностима које се тичу деце од примарног значаја интерес детета без обзира на то да ли их спроводе јавне или приватне институције за социјалну заштиту, судови, административни органи или законодавна тела.

Положај оштећених малолетника у кривичном поступку, као и поступање државних органа у том случају је веома значајно друштвено питање. Пружање адекватне помоћи малолетницима захтева сарадњу већег броја државних органа и то у различитим периодима по извршеном кривичном делу. Пре свега, потребно је пружити малолетнику помоћ и подршку непосредно након извршеног кривичног дела, када су утисци и последице извршеног кривичног дела најинтензивнији. Када је у питању кривични поступак, значајно је припремити малолетника на примерен начин за поступак како би се избегла секундарна виктимизација.² Сваки долазак у суд, саслушање пред судом, амбијент у судници, могу да изазову код малолетника осећај несигурности и страха, и зато је веома значајно да се малолетник припреми на кривични поступак и да стекне поверење у суд и у остале државне органе који поступају, како саслушање пред судом не би оставило негативне последице на малолетника.

Припрема је значајна не само због психичког стања малолетника, већ и због успешности решавања кривичноправне ствари. Стрес, страх, непријатност и nelaгода коју малолетник може да доживи у тренутку извршења кривичних дела, у зависности од дужине трајања и интензитета могу да оставе трајне последице на психички развој и на живот малолетника. Сам кривични поступак је фаза која би за малолетника могла да буде и најстреснија, јер долази до поновног суочавања са претрпљеним страхом и поновним

---

¹Конвенција УН о правима детета од 20.11.1989. године, Њујорк, преамбула

²Услед негативне реакције социјалне средине или погрешне реакције органа гоњења долази до поштравања примарне виктимизације према одређеним категоријама посебно рањивих жртава (деца, жене, стара лица, ментално оболели, инвалиди). Секундарна виктимизација је посебно изражена код криминалитета насиља и организованог криминалитета. Као и примарна виктимизација, тако и секундарна виктимизација може бити веома трауматична за жртву, поготово ако државни органи не поштују права жртве и нису ефикасни приликом решавања и одлуивања. Спремност и ефикасност државних органа приликом решавања појединачних случајева утиче на смањење секундарне виктимизације, повећање поверења грађана, оснаживање жртава и пораст стопе пријављивања кривичних дела. (Миомира Костић, Слободанка Константиновић Вилић, Виктимологија - Основе учења кроз појединачне теме, Ниш, 2012, стр. 450)

преживљавањем тог догађаја кроз давање исказа. С тим у вези, поступање суда мора да буде нарочито обазриво, пре свега да би се избегло да кривични поступак изазове негативне последице по малолетника. У том случају би било повређено Уставом гарантовано право на правично суђење, имајући у виду да чл. 32 Устава Републике Србије, између осталог предвиђа да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд правично и у разумном року јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама. Осим тога, уколико је малолетно лице уплашено приликом саслушања, можда неће смети да каже све што зна или ће од страха превидети неке битне чињенице, тако да би на тај начин неадекватна припрема могла да се одрази и на ефикасност самог поступка.

Данас се много већа пажња поклања регулисању и заштити права малолетних лица као учинилаца кривичних дела. Иако је немерљив значај регулисања тог питања, ништа мању пажњу не треба посветити ни положају малолетних оштећених лица. Када је малолетно лице оштећено кривичним делом, оно не трпи само последице повреде или угрожавања личног или имовинског права, већ трпи и психичке последице, а значајно је и то што осим оштећеног и многи други из његове непосредне околине бивају погођени последицама.

Независно од саслушања у кривичном поступку, значајно је утврдити какве је последице дело оставило на малолетника и уколико буде потребно указати му подршку и помоћ и након окончаног кривичног поступка, како би се избегла ревиктимизација,³ односно поновљена виктимизација криминалним понашањем због одсуства помоћи и подршке жртви.

Осим што му је повређено неко право које је заштићено нормама Кривичног законика, малолетно дете трпи и психолошке последице које могу бити различите у зависности од врсте и тежине извршеног дела и у зависности од тога ко је учинилац. Малолетник осећа страх, несигурност, губи поверење у околину, осећа се незаштићено, нарочито када су учиниоци детету блиска лица. Поред тога може да се развије и импулс за агресивним и насилничким понашањем. У току трајања поступка, дете је изложено и секундарној виктимизацији, трпи нелагоду и страх током вођења поступка, што све заједно у збиру може да доведе до тога да малолетник осећа трајне последице. Из таквог његовог

---

³Миомира Костић, Слободанка Константиновић Вилић, Виктимологија - Основе учења кроз појединачне теме, Ниш, 2012, стр. 457

стања може да се јави фрустарција, осећање да је мање вредно, несигурност, слабост да се одбрани од спољних утицаја, поводљивост, што у крајњем може да резултује и девијантним и преступничким понашањем, а на крају и вршењем кривичних дела. У том случају када се мало екстензивније тумачи значај последица кривичног дела по малолетника и када се узме у обзир и посредно дејство извршеног дела, може да се закључи да кривично дело може да изазове негативне последице не само по психички, емоционални и социјални развој малолетника, остваривање његових потенцијала и капацитета, већ може да изазове последице и по лица из његове околине и по друштво у целини.

Нажалост, малолетници су често жртве кривичних дела. Према истраживањима која је спровео УНИЦЕФ у оквиру Студије о негативним искуствима у детињству у Србији, на сваких 100 одраслих особа у Србији, око 70 је више пута искусило барем један од негативних искустава током детињства.⁴ Имајући у виду наведене чињенице, може се закључити да у нашем друштву има заиста пуно примера малолетника оштећених кривичним делима, што представља озбиљан проблем, који захтева решење на нивоу друштва. Зато када се кривично дело већ десило и када су настале последице тог дела, на друштвеним и државним институцијама и органима је да учине све што је у домету њихових надлежности и законских овлашћења, како би се макар ублажиле те последице током поступка и како поступак сам по себи са својим учесницима не би створио додатне трауме и последице по малолетног оштећеног. Сходно свему напред наведеном, а нарочито имајући у виду значај кривичног поступка у коме се као оштећени јавља малолетно лице, предмет овог рада ће бити поступање са малолетницима, као једно од значајних друштвених питања.

---

⁴ Студија негативних искустава у детињству (Истраживање о негативним искуствима у детињству у Србији), УНИЦЕФ Србија, Београд, мај 2019. године

1. Појам оштећеног

Циљ кривичног поступка је правилно и законито расветљење и разрешење кривичне ствари, као и утврђивање да ли у конкретном случају постоји кривично дело и кривична одговорност на страни осумњиченог. Осим тога, кривичним гоњењем и доношењем одлуке у кривичним поступку постиже се и генерална и специјална превенција, и на тај начин се активира механизам друштвене осуде према учиниоцу кривичног дела, јер је учинилац угрозио или повредио друштвене норме које су заштићене законом.

За разлику од грађанског поступка у коме је неопходна иницијална активност оштећеног за вођење поступка, у кривичном поступку преовладава улога јавног тужиоца у иницијалним радњама. Кривични поступак је јавноправне природе, јер је кривичноправни захтев усмерен ка учиниоцу кривичног дела којим су повређена или угрожена добра заштићена друштвеним и јавним нормама.

Иако је кривични поступак јавноправног карактера, извршеним кривичним делом су повређена или угрожена права и конкретног физичког или правног лица, тако да и сам оштећени трпи последице таквог поступања. Законик о кривичном поступку дефинише оштећеног као лице чије је лично или имовинско право кривичним делом повређено или угрожено.⁵ Према одредбама нашег важећег ЗКП-а не постоји термин жртве, већ само појам оштећеног. Теоријски посматрано под појмом жртве се подразумевају лица која су појединачно или скупно претрпела штету, која обухвата физичке или душевне повреде, емоционалну патњу, материјалну штету или повреду основних права до које долази кршењем норми националног законодавства или релевантних међународних докумената о људским правима. Појам жртве треба екстензивно тумачити и сматрати да појам жртве обухвата и чланове породице жртве, особе које издржава или које су претрпеле штету приликом пружања помоћи жртви.⁶

Имајући у виду напред наведене разлике, може се закључити да је појам жртве шири од појма оштећеног и да се заправо појам оштећеног односи на лица која су непосредно претрпела последицу и представљају пасивног субјекта кривичног дела, а да

---

⁵Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 2, ст. 11

⁶Иван Илић, Положај оштећеног у кривичном поступку Републике Србије, у: Мобилна правна клиника: пружање правне помоћи у условима теренског рада, Ниш, Правни факултет, 2017, стр. 226

појам жртве осим ових лица обухвата и лица која су индиректно оштећена кривичним делом.⁷ Наш законодавац би требало да разграничи ова два појма и да их оба прецизно дефинише, јер се на овај начин појам оштећеног доста рестриктивно тумачи. Ово нарочито долази до изражаја када се имају у виду ситуације да неко лице буде лишено живота кривичним делом. У том случају без обзира што су повређена његова права на живот, то лице самим тим што није међу живима не може бити субјект у поступку, већ то могу бити његови чланови породице, те и њима треба признати право на статус оштећеног.

Оштећени у кривичном поступку, у зависности од његове процесне улоге, може имати статус кривичнопроцесне странке или својство споредног процесног субјекта, те самим тим може имати на располагању различита права, али и различите обавезе.⁸ Улога јавног тужиоца је примарна у иницијалним радњама у односу на активност оштећеног када су у питању кривична дела за која се гони по службеној дужности, али без обзира на ту чињеницу, и оштећени се може наћи у улози овлашћеног тужиоца и може иницирати вођење кривичног поступка, када су испуњени законом предвиђени услови.

У случају да се ради о кривичним делима за која се гони по службеној дужности, оштећени се може наћи у улози супсидијарног тужиоца, уколико јавни тужилац одустане од оптужбе након потврђивања оптужнице у редовном кривичном поступку, а у сумарном поступку после заказивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичних санкција.⁹

Осим тога, оштећени може стећи и својство овлашћеног тужиоца у кривичном поступку за дела за која се гони по приватној тужби, када се оштећени налази у улози приватног тужиоца. Када се оштећени нађе у улози супсидијарног или приватног тужиоца, он постаје странка у кривичном поступку, стиче својство главног кривичнопроцесног субјекта и постаје учесник кривичнопроцесног односа успостављеног са окривљеним.¹⁰

У појединим кривичним поступцима оштећени се може јавити као споредни процесни субјект, уколико се ради о кривичним делима за која је покретање кривичног

---

⁷ Ibid

⁸ Саша Кнежевић, Кривично процесно право, општи део, Ниш, 2015. године, стр. 151

⁹ Ibid

¹⁰ Ibid

поступка једино могуће ако оштећени поднесе предлог јавном тужиоцу за кривично гоњење.¹¹

Оштећени у кривичном поступку се може наћи и у улози сведока јер он има сазнања о извршеном кривичном делу, поготово уколико је непосредним опажањем могао да уочи чињенице од значаја за расветљавање и разрешење кривичноправне ствари и уколико нема законских сметњи за његово сведочење. У вези испитивања оштећеног, постоје извесна правила, која се огледају у томе да се оштећени испитује одмах након саслушања окривљеног, а пре испитивања осталих сведока.¹²

2. Странацка и процесна способност оштећеног

Странацка способност представља апстрактну могућност неког лица да се у кривичном поступку нађе у улози процесног субјекта, односно да има својство странке у поступку.¹³ Странацка способност није условљена узрастом, као ни интелектуалним или психичким способностима. Из тога произлази да странацку способност могу да имају и деца, као и лица која су заостала у душевном развоју, имају трајно или привремено душевно обољење, привремену душевну поремећеност или неки други облик теже душевне поремећености. Оваква лица могу учествовати у поступку и могу бити носиоци функције оптужбе, али само преко законског заступника.

Процесна способност представља могућност лица које има странацку способност да у кривичном поступку самостално предузима процесне радње. Приватни тужилац, као и оштећени у својству супсидијарног тужиоца пунолетством стичу процесну способност.¹⁴ Малолетници, као и лица која су лишена пословне способности немају процесну способност.

---

¹¹Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 6, ст. 2

¹²Саша Кнежевић, Кривично процесно право, општи део, Ниш, 2015. године, стр. 162

¹³Саша Кнежевић, *op. cit.*, стр. 105

¹⁴Саша Кнежевић, *op. cit.*, стр. 106

2.1 Законски заступник и пуномоћник оштећеног

Лица која су у улози оштећеног, а немају процесну способност без обзира да ли су истакли имовинскоправни захтев или не, затим оштећени са предлогом за гоњење, као и супсидијарни и приватни тужилац своја права у поступку и процесне радње предузимају преко законског заступника. Без обзира на то у ком се својству налази оштећени у кривичном поступку, законски заступник предузима радње у његово име и за његов рачун. Радње које предузима законски заступник се сматрају као да их је преузео оштећени. Без обзира на законску могућност да предузима процесне радње у кривичном поступку у име и за рачун оштећеног, законски заступник не стиче својство странке у поступку.¹⁵

Уколико је у конкретном случају кривичним делом оштећено малолетно лице или лице које је потпуно лишено пословне способности, његови законски заступници су његови родитељи, односно стараоци које одређује орган старатељства. Његови законски заступници су овлашћени да дају све изјаве и да предузимају све радње, које иначе према закону може да предузима и оштећени. Према одредбама ЗКП-а законски заступник може да врши своја права преко пуномоћника.¹⁶

Како би малолетник у поступку могао да оствари своја права и како би се адекватно заштитио његов правни интерес, ЗОМ предвиђа да малолетно лице као оштећени мора имати пуномоћника од првог саслушања окривљеног.¹⁷ ЗКП регулише положај пуномоћника оштећеног, тако што наводи да су законски заступници малолетног оштећеног овлашћени да дају све изјаве и да предузимају све радње, које иначе према закону може да предузима и оштећени као и да могу да врше своја права преко пуномоћника. Разлика између ова два законска решења је очигледна и огледа се у томе што ЗКП предвиђа да законски заступници могу да ангажују пуномоћника, али из овако формулисане законске одредбе произлази да нису у обавези то да чине, већ питање ангажовања пуномоћника зависи пре свега од њихове воље. Супротно томе ЗОМ наводи да малолетни оштећени мора имати пуномоћника од првог саслушања окривљеног. У конкретном случају, приликом регулисања овог питања одредбе ЗОМ-а који представља

---

¹⁵Саша Кнежевић, *op. cit.*, стр. 162

¹⁶Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 56

¹⁷Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 154, ст. 1

lex specialis иду више у прилог малолетнику и заштити његових права, јер ангажовање пуномоћника из реда адвоката може у значајној мери да допринесе заштити права оштећеног малолетника.

Ангажовање пуномоћника у великој мери олакшава положај оштећеног, јер у његово име процесне радње предузима правно образовано лице, које може својим знањем и искуством у наступу пред судом да му помогне у реализацији права, као и да истакне чињенице и доказе који су од значаја за остваривање интереса оштећеног у конкретном случају.

Одредбе ЗОМ-а предвиђају пружање правне заштите малолетнику у случају када нема пуномоћника. Уколико се то деси, председник суда ће решењем поставити пуномоћника из реда адвоката, и то оних који су стекли посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица. Како би ова одредба била делотворна и како би пуномоћника имао и малолетник који није у финансијској могућности да га ангажује предвиђено је да се трошкови оваквог заступања измирују из буџетских средстава суда.¹⁸

ЗКП такође предвиђа сиромашко право оштећеног као супсидијарног тужиоца. За кривична дела за која се по закону може изрећи казна затвора преко пет година, може се на захтев оштећеног поставити пуномоћник ако је то у интересу поступка и ако оштећени као тужилац због свог лошег имовног стања не може сносити трошкове заступања. О наведеном захтеву одлучује председник претресног већа или судија појединац, а пуномоћника решењем поставља председник суда из реда адвоката по редоследу са списка адвоката који суду доставља надлежна адвокатска комора за одређивање бранилаца по службеној дужности.¹⁹

Сходно одредбама ЗКП-а пуномоћник оштећеног може бити само адвокат. Законодавна решења која су била на снази пре 2011. године предвиђала су да пуномоћник оштећеног може бити било које пунолетно лице, независно од стучног образовања.²⁰ Приликом учествовања у кривичном поступку, законски заступници, као и пуномоћници

---

¹⁸Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 154

¹⁹Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 59

²⁰ Саша Кнежевић, *op. cit.*, стр. 163

имају обавезу да уважавају најбољи интерес детата, а уколико суд утврди супротно, мора предузети мере у правцу заштите интереса малолетног лица. Најбољи интерес детета као примарно право малолетника и водеће начело у поступцима са малолетницима предвиђа и Породични закон Републике Србија, као и Конвенција УН о правима детета.

3. Процесни положај оштећеног

Процесни положај оштећеног у кривичном поступку детерминише скуп свих права и обавеза која законодавац ставља оштећеном на располагање. Какав ће бити положај оштећеног у поступку у позитивном праву једне земље зависи управо од тога која права може да искористи у заштити свог правног интереса и које обавезе мора да испуни.

Права и обавезе оштећеног у поступку зависе од тога у којој се процесној улози налази. Уколико преузме гоњење од јавног тужиоца и учествује у поступку као супсидијарни тужилац или уколико се поступак покреће приватном тужбом, имаће положај кривичнопроцесне странке и самим тим и много већи фонд права која му законодавац ставља на располагање, али се самим тим повећавају и обавезе.

Нешто је другачији правни положај и са мањим правима на располагању када оштећени учествује у поступку као учесник, што ће бити случај када кривично гоњење предузима јавни тужилац а оштећени се може јавити као учесник са или без имовинскоправног захтева, кад се појављује као оштећени са предлогом за кривично гоњење или када учествује у поступку као сведок.

3.1. Оштећени као супсидијарни тужилац

Законик о кривичном поступку, у чл. 51 предвиђа да уколико јавни тужилац за кривично дело за које се гони по службеној дужности, одбаци кривичну пријаву, обустави истрагу или одустане од кривичног гоњења до потврђивања оптужнице, дужан је да у року од 8 дана о томе обавести оштећеног и да га поучи о томе да може да поднесе приговор непосредно вишем јавном тужиоцу. Уколико оштећени буде желео да изјави приговор на овакву одлуку јавног тужиоца, он то може да учини у року од 8 дана од дана када је примио напред наведено обавештење и поуку. У случају да оштећени није обавештен,

законодавац предвиђа дужи рок за подношење приговора на одлуку јавног тужиоца, и то рок од три месеца од дана када је јавни тужилац одбацио пријаву, обуставио истрагу или одустао од кривичног гоњења. У случају изјављивања приговора од стране оштећеног, непосредно Виши јавни тужилац ће у року од 15 дана од дана пријема приговора одбити или усвојити приговор решењем против кога се не може изјавити правни лек, односно на овакву одлуку није могуће изјавити ни жалбу ни приговор. Уколико усвоји приговор оштећеног, донеће решење којим ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да предузме, односно настави кривично гоњење.²¹

Уколико након истакнутог приговора и након издатог обавезног упутства, јавни тужилац предузме, односно настави кривично гоњење, оштећени учествује у поступку у својству учесника, односно као оштећени са или без имовинскоправног захтева, али нема својство супсидијарног тужиоца. Оштећени може постати супсидијатни тужилац уколико јавни тужилац одустане од оптужбе и након потврђивања оптужнице. У случају да је оштећени присутан на главном претресу, суд ће га питати да ли жели да преузме кривично гоњење и да заступа оптужбу. У том случају оштећени је дужан да се изјасни одмах, на главном претресу о томе да ли жели да преузме кривично гоњење и заступа оптужбу.

Уколико оштећени није присутан, суд ће га обавестити о одустанку јавног тужиоца и то у року од 8 дана и том приликом ће га поучити да може да се изјасни да ли жели да преузме гоњење и заступа оптужбу. Оштећени је дужан да се у року од 8 дана од дана када је примио обавештење и поуку изјасни поводом одустанка јавног тужиоца. Ако оштећени није обавештен, онда има објективни рок од три месеца да се изјасни, а рок почиње да тече од дана када је јавни тужилац изјавио да одустаје од оптужбе.²²

Даљи ток кривичног поступка, зависи од тога како ће се оштећени изјаснити. Уколико оштећени буде хтео да преузме кривично гоњење, онда ће суд наставити са поступком и одредиће главни претрес. У супротном, уколико оштећени изјави да не жели да преузме кривично гоњење или се уопште не изјасни у законском року, суд ће решењем обуставити поступак, односно донеће пресуду којом се оптужба одбија.²³

---

²¹ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 51

²² Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 52, ст. 2

²³ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 52, ст. 3

Одредбе чл. 57 ЗКП-а предвиђају да уколико оштећени умре у току рока за давање изјаве о преузимању кривичног гоњења или за подношење предлога за кривично гоњење или уколико умре у току трајања поступка његов брачни друг, лице са којим живи у ванбрачној или каквој другој трајној заједници живота, деца, родитељи, усвојеници, усвојитељи, браћа, сестре и законски заступник могу у року од три месеца после његове смрти дати изјаву да преузимају гоњење или поднети предлог, односно дати изјаву да остају при предлогу. Напред наведено се односи на случај када је оштећени физичко лице. У случају да је оштећени правно лице, предвиђена је сходна примена ових одредаба и на правног следбеника правног лица које је престало да постоји.

Оштећеном може престати својство супсидијарног тужиоца и ако јавни тужилац поново преузме кривично гоњење од оштећеног.²⁴ Јавни тужилац има право да када су у питању кривична дела за која се гони по службеној дужности, све до окончања главног претреса поново преузме кривично гоњење.

3.2. Оштећени као приватни тужилац

За кривична дела за која се гони по приватној тужби, приватну тужбу може да поднесе лице које је у конкретном случају оштећено кривичним делом, и то у року од три месеца од дана кад је сазнало за кривично дело и осумњиченог.²⁵ Уколико је оштећени малолетно лице или је лице које је потпуно лишено пословне способности, приватну тужбу или предлог за гоњење треба да поднесе њихов законски заступник, који је овлашћен да предузима све радње које може да предузима и сам оштећени.²⁶

Уколико је оштећени у кривичном поступку кривично процесна странка, односно уколико учествује у поступку у својству тужиоца, у поступку има права утврђена одредбама чл. 58 Законика о кривичном поступку: да заступа оптужбу у складу са одредбама ЗКП-а, да поднесе предлог и доказе за остваривање имовинскоправног захтева и да предложи привремене мере за његово обезбеђење, ангажује пуномоћника из реда

---

²⁴ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 60

²⁵ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 65, ст. 2

²⁶ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 56

адвоката, захтева постављање пуномоћника, као и да предузима друге радње када је то одређено поменутиим закоником. Поред тога, оштећени има право да укаже на чињенице и да предлаже доказе који су од важности за предмет доказивања, да разматра и разгледа списе предмета, с тим што то право може бити ускраћено док не буде саслушан као сведок, да буде обавештен о одбацивању кривичне пријаве или о одустанку јавног тужиоца од кривичног гоњења, да поднесе приговор против одлуке јавног тужиоца да не предузме или да одустане од гоњења, да буде поучен о могућности да преузме кривично гоњење и заступање оптужбе, да присуствује припремном рочишту, да присуствује главном претресу.²⁷

Уз наведена права, закон предвиђа да оштећени као тужилац има права која припадају јавном тужиоцу, осим оних која јавни тужилац има као државни орган. Законодавац предвиђа и дужности оштећеног, његовог законског заступника и пуномоћника да су дужни да о свакој промени адресе пребивалишта или боравишта обавесте јавног тужиоца или суд пред којим се води кривични поступак.²⁸ Са свим наведеним правима оштећеног ће упознати јавни тужилац и суд. Оштећеном као тужиоцу ће престати то својство уколико одустане од оптужбе, уколико јавни тужилац преузме кривично гоњење или у случају смрти уколико је физичко лице, односно престанком ако се ради о правном лицу.

Корпус права која стоје оштећеном на располагању заокружен је правима која оштећени има у поступку по правним лековима. У том поступку се процесни положај оштећеног разликује у зависности од тога у ком је својству учествовао у поступку. Обим права оштећеног је знатно већи у случају када учествује у поступку у својству кривичнопроцесне странке. У том случају оштећени може изјавити жалбу због свих основа због којих се пресуда може побијати. Чак и уколико јавни тужилац преузме кривично гоњење од оштећеног као тужиоца, према одредбама чл. 433 ст. 4 ЗКП-а оштећени може изјавити жалбу због свих основа због којих се пресуда може побијати.

---

²⁷Водич за жртве кроз кривичноправни систем Србије, Виктимолошко друштво Србије, ИГП „Прометеј“ Београд, 2018. година, стр. 35

²⁸Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 55

3.3. Оштећени као споредни субјект

Оштећени као споредни субјект у кривичном поступку нема статус тужиоца, али упркос томе има одређена права и обавезе у свим фазама поступка. Пре свега, у истрази, има право да присуствује извођењу доказних радњи (увиђају, испитивању сведока, вештака), а може и да предлаже извођење појединих радњи. Поред тога, има право и да буде обавештен о терминима и месту извођења доказних радњи. Може да поставља питања сведоцима и вештацима, с тим што то право остварује преко јавног тужиоца, а уколико му јавни тужилац дозволи може и непосредно, а може и да захтева да се у записник унесу и примедбе које има на начин вршења доказних радњи.

Може присуствовати припремном рочишту и на њему предлагати извођење појединих доказа. На главном претресу може након читања оптужнице образложити свој имовинскоправни захтев. Докази које предложи оштећени изводе се после доказа оптужбе и одбране, и доказа чије је извођење наредио суд по службеној дужности. Оштећени може постављати питања преко председника већа или непосредно оптуженом, сведоку или вештаку.²⁹

Сходно одредбама Законика о кривичном поступку, оштећени има извесна права и приликом изношења завршне речи, након закључења доказног поступка. Одредбе чл. 412 ст. 1 и ст. 2 предвиђају да председник већа најпре даје реч тужиоцу, а након тога и оштећеном или његовом законском заступнику или пуномоћнику. Уз то, поменута законска одредба оштећеном даје право и да да одговор на завршне речи браниоца и оптуженог. Оштећени или његов законски заступник или пуномоћник може у завршној речи образложити имовинскоправни захтев и указати на доказе који указују на то да је оптужени извршио кривично дело,³⁰ а што и погодује оштећеном, јер је и сам заинтересован за исход поступка, нарочито ако се има у виду да је остваривање имовинскоправног захтева директно условљено утврђивањем кривичне одговорности оптуженог.³¹ Оштећени има право да буде обавештен о исходу поступка и да му се достави пресуда.

---

²⁹ Саша Кнежевић, *op. cit.*, стр. 161

³⁰ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 413, ст. 2

³¹ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 412, ст. 1, 2

Приликом остваривања права на правни лек, оштећени који учествује у поступку као споредни субјект има мањи обим права, што се огледа у мањем броју законских основа због којих може изјавити жалбу. Уколико је кривично гоњење предузео јавни тужилац, оштећени може да изјави жалбу само због одлуке суда о трошковима кривичног поступка и о досуђеном имовинскоправном захтеву.

3.3.1. Оштећени са предлогом за кривично гоњење

У појединим кривичним поступцима оштећени се може јавити као споредни процесни субјект, уколико се ради о кривичним делима за која је покретање кривичног поступка једино могуће ако оштећени поднесе предлог јавном тужиоцу за кривично гоњење.³²

Уколико нема предлога оштећеног, јавни тужилац неће моћи да покрене кривично гоњење према учиниоцу кривичног дела. Предлог оштећеног заправо представља процесну претпоставку за иницијалну делтаност јавног тужиоца за покретање кривичног поступка, а у случају да оштећени не поднесе предлог, онда настају процесне сметње за иницирање или наставак кривичног гоњења.³³ Иако је сагласност оштећеног у конкретном случају *conditio sine qua non*, коначна одлука о томе да ли ће се предузимати кривично гоњење зависи од јавног тужиоца. Дела за која је потребан предлог оштећеног су дела којима је повређен или угрожен јавни интерес, али пре свега је повређен или угрожен приватни интерес одређеног лица, због чега је и потребна његова сагласност. Када у кривичном поступку оштећени учествује са предлогом за кривично гоњење, он нема положај странке у поступку, већ он учествује само као оштећени, с тим што од његове иницијативе зависи и вођење самог поступка.

Уколико јавни тужилац након отварања истраге утврди да нема предлога за кривично гоњење од стране оштећеног, јавни тужилац ће у складу са одредбама чл. 307 ст. 1 тачка 2. донети наредбу којом се прекида истрага, јер непостојање предлога представља процесну сметњу. Поступак се не обуставља, већ само прекида имајући у виду да се ради о

---

³² Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 6, ст. 2

³³ Саша Кнежевић, *op. cit.*, стр. 51

процесној сметњи која је отклоњива и да након њеног отклањања, односно након што оштећени поднесе предлог за кривично гоњење, јавни тужилац може да настави истрагу.

Може да се деси и да јавни тужилац у истрази превиди недостатак предлога за кривично гоњење и да упркос томе што предлога нема, ипак води истрагу и подигне оптужницу. Тако подигнута оптужница може бити одбачена од стране суда. Веће може да утврди овај недостатак или у току главног претреса или након што главни претрес буде завршен и у том случају ће донети решење којим се одбацује оптужница због процесне сметње.³⁴

Нешто је другачија ситуација када оштећени у току поступка одустане од предлога, имајући у виду да одустанак оштећеног за собом повлачи последицу да оштећени губи право да поново поднесе предлог према чл. 54 ЗКП-а. Одустанак од предлога представља трајну процесну сметњу, те сходно томе ако до одустанка дође у фази истраге јавни тужилац ће донети наредбу којом ће обуставити истрагу, а ако оштећени одустане на главном претресу суд ће донети пресуду којом одбија оптужбу. У случају када је малолетно лице оштећено кривичним делом, предлог за кривично гоњење може поднети његов законски заступник. Овакво регулисање представља ограничење начела официјелности кривичног гоњења.

Чак и ако је оштећени поднео кривичну пријаву или предлог за остваривање имовинскоправног захтева у кривичном поступку, такве његове радње ће бити изједначене са предлогом за кривично гоњење, те ће се сходно томе сматрати да је тиме поднео и предлог за кривично гоњење.³⁵

Уколико је оштећени поднео приватну тужбу, а у току поступа се утврди да се ради о кривичном делу за које се гони по предлогу за кривично гоњење, ако је тужба поднета благовремено сматраће се да је и благовремено поднет предлог за кривично гоњење.³⁶

У случају да је кривичним делом оштећено више лица, гоњење може да се предузме, као и да се настави по предлогу било ког оштећеног.³⁷ Оштећени може да

---

³⁴ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 416, ст. 1

³⁵ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 53, ст. 3

³⁶ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 53, ст. 4

³⁷ Законик о кривичном поступку; Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 53, ст. 5

поднесе предлог за кривично гоњење у року од три месеца од дана када је сазнао за извршено дело и за осумљиченог.

3.3.2. Оштећени са или без имовинскоправног захтева

У кривичном поступку, оштећени може да поднесе имовинскоправни захтев, с тим што је оштећени у обавези да одређено означи свој захтев и да приложи доказе. Законодавц предвиђа да ће се имовинскоправни захтев који је настао услед извршења кривичног дела расправити на предлог овлашћених лица у кривичном поступку, под условом да се на тај начин не одуговлачи поступак. Имовинскоправни захтев може се односити на накнаду штете, повраћај ствари или поништај одређеног правног посла.³⁸

Оштећени може да поднесе имовинскоправни захтев најкасније до завршетка главног претреса пред првостепеним судом, а захтев се подноси органу поступка. Уколико оштећени није поднео имовинскоправни захтев до подизања оптужбе, обавестиће се да га може поднети до завршетка главног претреса. У случају да оштећени до завршетка главног претреса одустане од имовинскоправног захтева, може га остварити у парничном поступку. Ако једном одустане од поднетог захтева, не може га поново поднети.³⁹

Суд ће саслушати окривљеног о чињеницама које су од значаја и које су у вези са имовинскоправним захтевом, како би могао да одлучи о основаности истакнутог захтева. Осим тога суд је дужан да прикупи доказе за одлучивање о захтеву и пре него што је он поднет. Уколико би прикупљање доказа о имовинскоправном захтеву трајало дужи временски период, на тај начин би могло да се одрази негативно на сам кривични поступак, јер би га знатно одуговлачило. Ако би се дошло до те ситуације орган поступка ће се ограничити на прикупљање оних података чије утврђивање касније не би било могућно или би било знатно отежано.

Одлуку о основаности имовинскоправног захтева доноси суд. Одредбама Законика о кривичном поступку предвиђено је и да кад суд донесе пресуду којом се окривљени ослобађа од оптужбе или којом се оптужба одбија или кад решењем обустави кривични

---

³⁸ Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 252

³⁹ Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 255, ст. 1

поступак, упутиће овлашћено лице да имовинскоправни захтев може остваривати у парничном поступку.⁴⁰

Одредбама нашег важећег ЗКП-а је предвиђено да уколико у пресуди којом окривљеног оглашава кривим или решењу о изрицању мере безбедности обавезног психијатријског лечења, суд ће овлашћеном лицу досудити имовинскоправни захтев у целини или делимично, а за вишак упутити на парнични поступак. У случају да подаци који су прикупљени током кривичног поступка не пружају поуздан основ ни за потпуно ни за делимично пресуђење, суд ће тада овлашћено лице упутити да имовинскоправни захтев у целини може да остварује у парничном поступку.⁴¹

Оштећени који истакне имовинскоправни захтев је самим тим и активинији у поступку и приликом предлагања и извођења доказа, јер је више него иначе заинтересован да се окривљени осуди, зато што од одлуке о кривици окривљеног зависи и одлука о имовинскоправном захтеву. Оштећени који је истакао имовинскоправни захтев, овлашћен је и да изјави жалбу о досуђеном имовинскоправном захтеву.⁴² Уколико оштећени не истакне имовинскоправни захтев у кривичном поступку, у том поступку ће учествовати само у својству оштећеног, а своја имовинска права ће покушати да оствари у парничном поступку.

4. Појам малолетника

У вези са појмовним одређивањем малолетника, различита законодавства предвиђају и различита решења, а та решења се разликују и у зависности од критеријума за одређивање малолетника. Највећи број законодавстава као критеријум користи формални критеријум, односно календарски узраст који се испољава кроз број достигнутих година, као и кроз достигнути биопсихолошки развој и социјалну зрелост.⁴³

---

⁴⁰ Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 258, ст. 3

⁴¹ Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 258, ст. 4

⁴² Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 433, ст. 4

⁴³ Слободанка Константиновић Вилић, Весна Николић Ристановић, Миомира Костић, Криминологија, Ниш, 2012. година, стр. 221

Наш Кривични законик предвиђа да је малолетник лице које није навршило 18 година. Одредбе ЗКП-а изричито не регулишу старосну границу престанка малолетства, већ уважавају дефиницију малолетника из Кривичног законика. Устав Републике Србије наводи у чл. 37 ст. 2 да лице пунолетством стиче способност да самостално одлучује о својим правима и обавезама и да пунолетство наступа са навршених 18 година. Конвенција о правима детета предвиђа да је дете људско биће које није навршило осаманест година живота, ако се на основу закона који се односи на дете, пунолетство не стиче раније.

У уводним члановима ЗОМ-а наводи се да је малолетник лице које је у време извршења кривичног дела навршило четрнаест, а није навршило осамнаест година, као и да постоји подела на млађе малолетнике, које је у време извршења кривичног дела навршило четрнаест, а није навршило шеснаест година и старије малолетнике који у време извршења кривичног дела имају између шеснаест и осаманест година. Као посебна категорија наводе се млађа пунолетна лица, односно лица која су у време извршења кривичног дела навршила осаманест година, а у време суђења нису навршила двадесет једну годину.

Међутим, ове законске одредбе односе се на узраст учиниоца дела, док се у трећем делу овог закона који садржи посебне одредбе о заштити малолетних лица као оштећених у кривичном поступку не прави никаква разлика према малолетницима у различитим узрастима, и не наводи се подела на оштећене као децу, старије и млађе малолетнике и млађа пунолетна лица, тако да се може узети као меродавно регулисање Кривичног законика, да се малолетним лицем сматра лице које није навршило осаманест година.

Одређивање малолетника као лица млађег од осамнаест година живота се заснива на бројчаном квантитативном критеријуму. Бројчани критеријум је апсолутног карактера и у обзир узима само навршене године живота, не и стварно стање свести особе која се сматра дететом, степен његове психичке, па и физичке зрелости. Када је у питању кривично право, па и друге области права, примена таквог критеријума је неопходна, пре свега због постизања правне сигурности и ради избегавања нејасних параметара који би захтевали посебно тумачење у сваком конкретном случају.⁴⁴ Иако се постиже правна

---

⁴⁴Милан Шкулић, Кривични поступак у коме се појављује малолетно лице као оштећени, у „Насиље у породици“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године, стр. 50

сигурност на овај начин, ипак би требало предвидети и изузетке јер нису сва деца достигла ниво психичког и физичког развоја који је карактеристичан за њихове вршњаке.

Значај поделе малолетника по узрастима у кривичном праву произлази пре свега због постојања и степена кривичне одговорности на страни учиниоца, као и због врсте и тежине санкције која му се може изрећи. Тај разлог не постоји код малолетних као оштећених, иако би требало и било би пожељно да законодавац прави разлику између узраста лица која су оштећена. Ово нарочито јер без обзира на то што су сва лица која нису навршила 18 година живота малолетна, ипак треба имати у виду да малолетници у различитим узрастима не реагују исто на последице кривичних дела и да иако период малолетства обухвата период од 18 година, разлике у сазревању се значајно разликују од године до године, што није у тој мери изражено код одраслих људи.

У том смислу, било би пожељно када би законодавац извршио поделу малолетних оштећених према старосном критеријуму. Подела по старосној граници могла би да буде истоветна као и подела за малолетне учиниоце кривичних дела, односно да се до 14 година малолетни оштећени сматрају децом, између 14 и 16 година живота млађим малолетницима, а од 16 до 18 година живота старијим малолетницима, с тим што би било пожељно као посебну категорију сматрати млађа пунолетна лица између 18 и 21 године, баш како то законодавац чини и са учиниоцима кривичних дела у том узрасту.

У зависности од тога којој групи припадају, малолетницима би била пружена и заштита различитог интензитета. Могло би бити предвиђено да се деца ни под којим условима не доводе у суд, да се испитују искључиво у свом дому, да се не смеју испитивати више од једног пута, да се ни под којим условима не сме вршити суочење са учиниоцем дела, и да би требало избегавати и препознавање јер би могло додатно да узнемири дете. Млађи малолетници би могли да се саслушавају максимално два пута, могли би да буду позвани у суд, али да се не саслушавају у судници, већ у посебно припремљеној просторији и да би могли да врше препознавање само уколико нема других доказа и уколико је то неопходно због ефикасности вођења поступка, с тим што би том приликом требало нарочито пажљиво поступати. Положај старијих малолетних лица се не би значајно разликовао од положаја млађих малолетника, с тим што би могло да буде предвиђено да у изузетним случајевима могу да буду саслушани више од два пута и да уколико је неопходно могу да буду испитани и у судници. Што се тиче млађих пунолетних

лица, они би могли имати порцесни положај као и пунолетна лица, али са том разликом да се приликом извођења процесних радњи поступа обазривије и пажљивије него када се испитују пунолетни оштећени и да приликом предузимања тих радњи буде присутан и психолог који ће оштећеном пружити помоћ и подршку.

Значај посебног регулисања кривичноправног положаја малолетника у односу на пунолетна лица је од великог значаја и то без обзира на њихов кривичноправни статус, односно да ли се у конкретном случају јављају као извршиоци, сведоци или оштећени. Законодавац прави јасну разлику у положају малолетних и пунолетних лица због значајних разлика малолетника у психолошком, биолошком и емоционалном развоју у односу на одрасла лица.

У периоду сазревања, односно адолесценције се повећава емоционална зрелост, која се нарочито огледа у томе да се лакше подносе емоционалне тензије и напете ситуације, са што мање негативних осећања и да интелектуални процеси имају све већу контролу над емоцијама у односу на нагоне. У том смислу посматрано, за очекивати је да старији малолетници буду стабилнији од деце и да се лакше изборе са проблемима, као и да лакше подносе учествовање у кривичном поступку.⁴⁵ Међутим, без обзира на ту чињеницу, треба имати у виду да процес емоционалног сазревања у том узрасту још увек није завршен и да се малолетници далеко разликују од психолошке структуре одраслих особа. Иако зрелији у односу на рано детињство, још увек их одликује емоционална преосетљивост, релативно брза променљивост расположења, немају довољно емоционалне самосталности и још увек може да се деси да нагони имају већу контролу над емоцијама у односу на интелектуалне процесе.⁴⁶

Осим емоционалног и биолошког развоја значајан је и социолошки развој. У социолошком развоју велики утицај има породица, а са поласком у школу значајан је и утицај школе, као установе где дете проводи доста времена. Уколико дете одраста у породици са здравим односима, где везе између чланова породице почивају на односу љубави и поверења, и дете ће бити сигурније у себе и боље ће се развијати. Сасвим је супротна ситуација уколико дете одраста у конфликтној или девијантној породици. Такво

---

⁴⁵Зоран Ћирић, Судско-психијатријска вештачења малолетних учесника судских поступака, Тематски зборник радова Правног факултета у Нишу: „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“, књига бр. 1, Ниш, 2011. године, стр. 189

⁴⁶Ibid

дете може да буде несигурно, несрећно и може се десити да узоре и ауторитете потражи ван куће, што може даље да доведе или до тога да и сам малолетник постане девијантан или да буде погодније да постане жртва.

Управо ове одлике и процес сазревања који прати одрастање малолетника су значајан фактор виктимизације, јер су малолетници као несигурни и недовољно зрели погодни да буду жртве различитих кривичних дела, а и других понашања која остављају штетне последице по њих.

5. Историјски развој процесног положаја малолетног оштећеног

Генерално посматрано, када се говори о историјском положају оштећеног у кривичном поступку, може се уочити разлика у положају у три различита система кривичног поступка.

Уколико се посматра положај оштећеног у акузаторском систему, може се закључити да је његова улога била веома значајна. На основу његових овлашћења у овом типу поступка може се закључити да је имао право иницијативе и да је од његове акције и предузимања радњи зависило и покретање кривичног поступка. У акузаторском типу поступка, спор се покретао тужбом, у којој се наводило кривично дело за које се теретио окривљени, као и захтев за кажњавањем окривљеног.⁴⁷ Тужилац, односно оштећени у акузаторском поступку је имао и те како захтеван задатак, нарочито узимајући у обзир да је терет доказивања чињеница значајних за одлучивање био на тужиоцу. У том случају, оштећени је имао мотив више да се у знатној мери ангажује у доказном поступку, јер би у супротном окривљени био ослобођен оптужбе.

Положај оштећеног је био знатно неповољнији у инквизиционом систему. Овде не само да оштећени нема значајна права приликом самог поступка, већ се његова улога своди на то да је он више објект него кривичнопроцесни субјект. У овом поступку за разлику од претходног, истражитељ је покретао поступак, испитивао окривљеног, прикупљао доказе, тако да је више сам истражитељ обављао функцију одбране, него оштећени.

---

⁴⁷Саша Кнежевић, Заштита људских права окривљеног у кривичном поступку, Ниш, 2007. година, стр. 21

Савремени мешовити кривични поступак је карактеристичан по томе што предвиђа поделу процесних улога. Положај оштећеног, како је већ раније наведено може знатно да се разликује у зависности од тога у ком својству учествује у поступку. Највећи обим права има уколико се јавља у улози супсидијарног или приватног тужиоца. Мањи обим права има уколико је само учесник у поступку, када може да учествује са или без имовинскоправног захтева. Осим тога, може да се јави као оштећени са предлогом за кривично гоњење, када је такође учесник, али од његове иницијативе зависи да ли ће се поступак уопште покренути и водити.

Када су у питању малолетни оштећени, о њиховим правима и положају у правосуђу много се мање зна него о положају малолетника који су били извршиоци кривичних дела. Ово је делом тако и због чињенице што се у патријархалним породицама сматрало да нико не може пружити детету бољу заштиту од саме породице и да је дете сигурно у породици, а најчешће су деца управо највише негативних последица трпела баш од својих најближих.

У ранијим фазама развоја цивилизације и друштва није се придавао велики значај појму детињства, нити правима детета. У старом веку, као и у феудалном друштву за опстанак породице је било од значаја да буде бројна јер су деца представљала радну снагу која ће допринети економској, социјалној и материјалној сигурности породице. У тим периодима деца нису имала детињство у данашњем смислу те речи, већ су морала веома рано да се посвете пословима и одговорностима. Деца нису имала људска права која имају данас, нису могла говорити у своје име, већ је за њих говорио углавном отац као глава породице.

У средњем веку, уобичајено је било да деца раде у другим породицама као послуга или шегрти, а образовање су углавном стицали током шегртовања, где је власник домаћинства своје знање, вештине, искуства и људске вредности преносио на дете које ради у његовом домаћинству. У седамнаестом веку се побољшава положај деце, имајући у виду да по први пут у књигама о лепом понашању почињу да се налазе упутства за родитеље о томе како да се понашају према својој деци, када да почну да уче слова, и да је у сврху васпитања веома битно да разговарају са децом сваког дана.⁴⁸

Тешко се може кроз историју сагледати и статистички приказати број кривичних дела којима су оштећени малолетници, јер је у овој области веома заступљена тамна бројка

---

⁴⁸ <https://studenti.rs/skripte/sociologija/polozaj-deteta-u-porodici-i-drustvu-kroz-istoriju>

криминалитета⁴⁹. Ово због тога што се кривична дела према малолетним оштећенима у највећем броју случајева нису ни пријављивала и због тога што су најчешће извршиоци кривичних дела били управо чланови њихових породица. Оно што се дешавало у породици није се износило у јавност и то је представљало строго чувану тајну и породичну интиму.

Схватање детињства и унапређење положаја детета се развија паралелно са развојем друштва и формирањем модерне државе. Почетком двадесетог века се јављају први институционални покушаји државе да се дете заштити. Међутим, упркос овим покушајима и даље су деца у већини друштава и земаља учествовала у привређивању породице, била су у потпуности у власти родитеља, била су им потчињена, нарочито оцу и од деце се очекивала неограничена послушност и покоравање.⁵⁰

Почетком двадесетог века се појављују и прве групе које се залажу за заштиту права детета и једна од најпознатијих таквих организација је организација Спасите децу (*Save the children*), основана 1919. године у Лондону. Ова организација је данас једна од највећих међународних невладиних организација у Великој Британији, која делује у још преко 50 земаља света. Основни циљеви деловања ван Велике Британије су дугорочни развојни програми који се тичу здравства, исхране, развоја заједништва у заједници и уопште, добробити, као и заштита и реализација дејих права.⁵¹

На међународном плану, у вези заштите детета уопште гледано, а и у вези регулисања положаја малолетника у правосуђу значајна је активност Уједињених нација. Уједињене нације су 1948. године усвојиле један од најзначајнијих докумената у области људских права, Општу декларацију о људским правима, с тим да се тада подразумевало да се основна људска права односе и на децу. Није прошло много времена, и дошло се до закључка да се деца ипак по својој природи и својствима разликују од одраслих и да им је потребна посебна заштита. Након тога УН су усвојиле 1959. године Декларацију о правима детета. Ова декларација није била обавезујућа за све државе, али се она обраћала свим државама у виду препоруке за њихову будућу политику. У деценијама које су уследиле након усвајања ове Конвенције стало се на становиште да је права детета потребно

---

⁴⁹ Тамна бројка криминалитета или прикривени криминалитет представља део криминалитета који је непознат, односно део између пријављеног и стварног криминалитета. (Извор: Слободанка Константиновић Вилић, Весна Николић Ристановић, Миомира Костић, Криминологија, Ниш, 2012, Ниш, стр. 64)

⁵⁰ Невена Вучковић Шаховић, Права детета и Конвенција о правима детета, четврто допуњено издање, Београд, 2001. година, стр. 7

⁵¹ https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Спасимо_децу

детаљније разрадити, прецизније регулисати и да ова права треба да добију један додатни квалитет у виду правне обавезности. Имајући у виду напред наведено, као наредни логични корак Генерална скупштина Уједињених нација једногласно је усвојила Конвенцију о правима детета 1989. године. Ову Конвенцију су скоро све земље потписале и ратификовале.⁵²

Када је у питању кривичноправна заштита малолетника у Србији, значајни кораци на том пољу су предузети тек након завршетка Другог светског рата. У неким случајевима кривичноправна заштита малолетника је била изједначена са заштитом пунолетних оштећених, а за поједина дела малолетници су уживали већу заштиту у односу на одрасле особе. Осим у случају пружања појачане кривичноправне заштите, узраст оштећеног добија на значају и у поступку одмеравања казне учиниоцу дела, јер се узраст оштећеног узима као отежавајућа околност.⁵³

Ипак, за сада најзначајнији корак у области кривичноправе заштите малолетних оштећених представља доношење Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица из 2005. године. Овај закон садржи један посебан део, које је посвећен управо кривичноправној заштити малолетних оштећених. Иако би поједине одредбе овог поглавља требало да буде детаљније и прецизније дефинисане, овај закон ипак представља највећи искорак у историји нашег законодавства када је ова област у питању.

6. Међународноправна заштита права малолетног оштећеног

Заштити малолетних оштећених се поклања велика пажња, а оно што је нарочито значајно је то да се ово питање решава на глобалном нивоу. У том циљу, како би се деци пружила што потпунија и комплетнија заштита, донети су многи међународни документи који предвиђају заштиту деце и омогућавају да деца у кривичном поступку буду што је могуће мање изложена секундарној виктимизацији. Међу најзначајнијим изворима права у овој области су: Универзална декларација о правима човека, коју је 1948. године усвојила

---

⁵²Ролф Голоб и Петер Крапф, Истраживање дечијих права, Наставне јединице за основну школу од 1. до 9. разреда, Приручник бр. 5, Образовање за демократско грађанство и људска права у школској пракси, Издавач Савет Европе, 2007. године, стр. 55

⁵³Миомира Костић, Слободанка Константиновић Вилић, Виктимологија - Основе учења кроз појединачне теме, Ниш, 2012, стр. 122

Генерална скупштина УН, Конвенција УН против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака из 1984. године, Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици из 2011. године, Конвенција о правима детета УН из 1989. године, Декларација против комерцијалне сексуалне злоупотребе деце.

Међу многим међународним конвенцијама и декларацијама које прописују људска права и регулишу њихову заштиту, за положај деце и малолетника најзначајније место заузима Конвенција о правима детета из 1989. године. Значај ове Конвенције је утолико већи што деца обзиром на њихов узраст представљају осетљиву групу и сходно томе треба приступити са већом пажњом заштити њихових права. Због тога је ова Конвенција још значајнија, јер приликом прописивања права малолетника, узима у обзир њихова својства и слабости. Поред људских права која друге конвенције које се баве овом тематиком гарантују свим лицима без обзира на узраст, Конвенција о правима детета предвиђа и регулише и нека додатна права с обзиром на специфичну природу деце и достигнути ниво развоја.⁵⁴ Основне принципе Конвенције чине: право на недискриминацију, право на уважавање најбољег интереса детета, право на живот, опстанак и развој и право на партиципацију.

Уз Конвенцију о правима детета усвојена су два протокола 2000. године и то Факултативни протокол о учешћу деце у рату и Факултативни протокол о продаји деце, дечјој проституцији и дечијој порнографији, а трећи је усвојен 2011. године и односи се на поступак по међудржавним и индивидуалним представкама.⁵⁵

Конвенција о правима детета предвиђа да је дете људско биће које није навршило осамнаест година живота, ако се, на основу закона који се односи на дете, пунолетство не стиче раније. Конвенција у чл. 3 предвиђа и да у свим поступцима и свим активностима које се тичу деце, увек треба пре свега поштовати и нарочито ценити интересе детета. Овакво поступање је обавезно за све институције које долазе у контакт са малолетном децом, како институције за социјалну заштиту, судови, административни органи, законодавна тела, тако и приватне институције.

---

⁵⁴ Бранимир Јанковић, Зоран Радивојевић, Међународно јавно право, Ниш, 2011. године, стр. 241

⁵⁵ Ibid

Државе чланице које су потписале и ратификовале Конвенцију о правима детета обавезале су се и да ће се старати да институције, службе и установе које су одговорне за бригу или заштиту деце поступају у складу са стандардима које су утврдили надлежни органи, посебно у области сигурности и здравља и броју и подобности особља, као и стручног надзора.⁵⁶

Како би се права детета заштитила на адекватан начин и како би се одредбе Конвенције заиста и примењивале у државама потписницима, Конвенција предвиђа обавезу држава да предузимају све одговарајуће законодавне, административне и остале мере за остваривање права признатих у овој конвенцији. Међу примарним начелима Конвенција је обавеза држава да признају да свако дете самим рођењем има право на живот и да државе чланице обезбеђују у највећој могућој мери опстанак и развој детета.

Према одредбама Конвенције најбоље окружење за раст и тазвој детета је његова породица у којој би требало да му чланови породице пруже сву потребну љубав, пажњу, негу и поверење. Међутим, како у неким породицама то није случај, то је тако потребно деци из таквих породица пружити адекватну заштиту. У вези са тим, Конвенција предвиђа да државе чланице обезбеђују да ниједно дете не буде одвојено од својих родитеља против њихове воље, осим када надлежни органи на основу судског увида одлуче, у складу с одговарајућим законом и процедурама, да је такво раздвајање неопходно и у најбољем интересу детета. Таква одлука може бити неопходна у одређеном случају, као нпр. ако родитељи злостављају или занемарују дете или ако живе одвојено па се мора донети одлука о месту становања детета.⁵⁷

Конвенција прописује и да државе чланице имају обавезу да законским прописима обезбеде детету које је способно да формира своје мишљење право слободног изражавања тог мишљења о свим питањима која се детета тичу, али при том треба имати у виду да се мишљењу детета посвећује дужна пажња у складу са годинама живота и зрелости детета. Како би се ова одредба применила у пракси и како би дете заиста могло да изрази своје мишљење у вези питања која су значајна за његов живот, Конвенцијом се детету даје прилика да буде саслушано у свим судским и административним поступцима који се

---

⁵⁶ Конвенција о правима детета, чл. 3, ст. 3

⁵⁷ Конвенција о правима детета, чл. 9, ст. 1

односе на њега, било непосредно или преко заступника или одговарајућег органа, у складу са процесним правилима важећег законодавства.⁵⁸

У циљу заштите права и најбољег интереса детета, државама чланицама је наметнута и обавеза да предузимају све одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мере ради заштите детета од свих облика физичког или менталног насиља, повреда или злоупотребе, занемаривања или немарног односа, малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуалну злоупотребу, док је на бризи код родитеља, законитих старатеља или неког другог лица коме је поверена брига о детету. Овакав вид заштите деце подразумева да треба да се примењују ефикасни поступци за установљивање социјалних програма за обезбеђење подршке неопходне детету и онима којима је поверена брига о детету, као и остале облике спречавања, утврђивања, пријављивања, прослеђивања, истраге, поступања и праћења случајева овде наведеног злостављања детета и, по потреби, обраћања суду.⁵⁹

Осим што су Конвенцијом предвиђене превентивне мере како би се деци пружио мирно и безбрижно детињство, Конвенција регулише и случајеве када дође до извршења кривичних дела према малолетницима. Одредбама чл. 39 Конвенције, предвиђено је да у случају да је неко дете било жртва неког облика занемаривања, експлоатације, злоупотребе, мучења или неког другог облика нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања или оружаних сукоба, државе чланице имају обавезу да предузму све одговарајуће мере за што бржи и квалитетнији физички и психички опоравак детета и уклањање последица које је дете том приликом преживело. Пожељно је да се дете у том случају опоравља у средини која уважава најбољи интерес детета, у средини где дете може да развија самопоуздање, достојанство и где ће бити уважена његова личност и где ће што лакше моћи да превазиђе последице критичног догађаја.⁶⁰

За надзор над спровођењем и поштовањем одредаба Конвенције, задужен је Комитет за права детета, који је установљен управо овом Конвенцијом и састављен је од 18 чланова из реда стручњака у различитим областима као што су међународно право, медицина, образовање и социологија. У почетку је једини начин на који је Комитет могао да контролише и надзире процес имплементације ових мера у државама чланицама био

---

⁵⁸ Конвенција о правима детета, чл. 12

⁵⁹ Конвенција о правима детета, чл. 19

⁶⁰ Конвенција о правима детета, чл. 39

разматрање извештаја поднетих од стране држава. Приликом разматрања извештаја Комитет велику помоћ добија и од невладиних организација и специјализованих агенција, УНИЦЕФ-а и других органа Уједињених нација.⁶¹

Комитет у почетку свог рада није имао надлежност да прима и разматра међудржавне и индивидуалне представке. Ова овлашћења Комитет је добио доношењем Факултативног протокола који се односи на поступак по представкама. Овај документ је нарочито важан и због тога што је то документ којим по први пут деца и њихови заступници добијају могућност да се обрате притужбом међународном телу, Комитету за права детета, када не успеју да остваре неко право на националном нивоу.⁶²

Комитет има и додатну надлежност која се односи на могућност покретања истраге у случају тешког и систематског кршења права гарантованих Конвенцијом о правима детета.⁶³ Трећи факултативни протокол још увек није ратификован у Републици Србији.⁶⁴

Комитет Уједињених нација за права детета разматрао је други и трећи периодични извештај о примени Конвенције о правима детета у Републици Србији, усвојио закључна запажања 3. фебруара 2017. године и позвао Србију да достави следећи периодични извештај до 24. маја 2022. године. У поменутом извештају, Комитет наводи следеће, цитирам: „У Србији је тренутно у примени преко сто законских текстова од значаја за права детета, али се због њихове неусклађености јављају правне празнине, као и уређивање правних ситуација у којима се деца могу наћи на различит и неусклађен начин. Овакво стање у не малом броју ситуација доводи до немогућности поузданог правног решења и неуједначене праксе, односно, до правне несигурности.“ У вези са оваквим стањем ствари у погледу заштите права детета у Србији, Комитет даје и предлоге како би се побољшала постојећа ситуација, те наводи: „Неопходно је донети Закон о правима детета, који би био основни закон са којим би се касније усклађивали други закони који се односе на остваривање права детета. Процес доношења закона о правима детета треба синхронизовати са уставним променама које предстоје Републици Србији и које пружају прилику да се основна начела права детета подигну на ниво уставних начела, као и да се у правни систем уведе посебна и независна институција заштитника права детета.“

---

⁶¹ Бранимир Јанковић, Зоран Радивојевић, Међународно јавно право, Ниш, 2011. године, стр. 262

⁶² Препоруке УН Комитета за права детета - Како их можемо остварити из угла Коалиције за мониторинг права детета у Републици Србији - заговорачки документ, Београд, 2017. година, стр. 24

⁶³ Бранимир Јанковић, Зоран Радивојевић, *op. cit.*, стр. 262

⁶⁴ <http://zadecu.org/konvencija-o-pravima-deteta-30-godina-od-njenog-usvajanja/>

У извештају се још наводи и да „Од 2016. године Србија нема јединствену политику у области права детета. Национални план акције за децу престао је да важи 2015. године, а нови још увек није донет. Крајем децембра 2016. године, једногласном одлуком свих чланова Савета за права детета, покренута је иницијатива за доношење новог Националног плана акције за децу (НПА), али до момента писања овог документа по овом питању ништа није урађено. Комитет препоручује Србији да ојача улогу Савета за права детета као главног институционалног механизма за координацију на међуминистарском нивоу, дајући му јасан мандат и довољно ауторитета да координира све активности у вези са спровођењем Конвенције о правима детета на међусекторском, националном и локалном нивоу, као и да осигура да Савет добије потребне људске, техничке и финансијске ресурсе за ефикасно функционисање.“

Наведене препоруке би законодавац требало да узме у обзир приликом измене закона који регулишу положај малолетног оштећеног. Како се правилно примећује у напред наведеном извештају, наше законодавство није усклађено и има доста правних празнина. Као пример такве праксе може се навести и то да ЗОМ предвиђа поступање истражног судије, иако је по ЗКП-у истрага јавнотужилачка и истражни судија не егзистира као такав у нашем правном систему. Осим тога, ЗОМ наводи да је кривични поступак за дела из чл. 150 овог закона хитан, притом не наводећи шта се хитним поступком сматра.

7. Положај малолетног оштећеног према важећој легислативи

Правни положај представља скуп права и обавеза које физичка и правна лица имају у правном систему једне државе и друштва. Положај малолетника је специфичан и условљен је њиховим биолошким, психолошким и емоционалним карактеристикама, имајући у виду њихову физичку и менталну незрелост. Сходно томе, малолетницима су потребни посебна заштита и брига, не само у психолошком и емоционалном смислу, већ и у правном. Како би се малолетницима заиста пружила адекватна правна заштита и како би се створили оквири за реализацију и заштиту њихових права, постоји велики број одредби које су сврстане у домаћим и међународним формалним изворима права.

Међу таквим изворима права, код нас примарно место заузима Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетених лица (у даљем

тексту ЗОМ), који представља *lex specialis* у нашем позитивном праву у односу на остале законе који садрже одредбе о положају малолетних лица оштећених кривичним делом. Иако овај закон садржи већи број одредби о положају малолетних учинилаца кривичних дела, ипак једним целим поглављем регулише заштиту малолетних лица оштећених кривичним делом у кривичном поступку. На питања која овај закон не регулише примењују се одредбе Законика о кривичном поступку.

Одредбе Породичног закона у чл. 6 ст. 1, 2, 3 предвиђају између осталог као основна права детета, а која су од значаја и за малолетне оштећене да је свако дужан да се руководи најбољим интересом детета у свим активностима које се тичу детета, да држава има обавезу да предузима све потребне мере за заштиту детета од занемаривања, од физичког, сексуалног и емоционалног злостављања те од сваке врсте експлоатације, као и да држава има обавезу да поштује, штити и унапређује права детета.

Устав Републике Србије у чл. 64 ст. 1, 3, 5 предвиђа да деца уживају људска права примерено свом узрасту и душевној зрелости, деца су заштићена од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотребљавања, права детета и њихова заштита уређују се законом. Устав изричито говори о правима детета, први пут у уставноправној историји Републике Србије. Према Уставу, људски живот је неприкосновен, физички и психички интегритет је неповредив, нико не може бити држан у ропству или у положају сличном ропству.

Закон о основама система образовања и васпитања забрањује физичко насиље и вређање личности деце, односно предвиђа заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања. Уколико ово право ученика на заштиту буде повређено ученик или његов родитељ, односно други законски заступник детета може да поднесе писмену пријаву директору због непримереног понашања запослених према детету и ученику у року од осам дана од дана сазнања о повреди права. Обавезу пријављивања повреде права детета имају и запослени, и то најкасније наредног радног дана. Након што прими пријаву, директор има обавезу да пријаву размотри и да, уз консултацију са учеником и родитељем, односно другим законским заступником детета и ученика, као и

запосленим одлучи и предузме одговарајуће мере, у року од осам дана од дана пријема пријаве.⁶⁵

Значајан документ за регулисање положаја оштећених малолетника је и Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља. Циљеви прописани стратегијом су развој безбедног окружења у коме ће бити остварено право сваког детета да буде заштићено од свих облика насиља и успостављање националног система превенције и заштите деце од свих облика злостављања, занемаривања и искоришћавања.⁶⁶

Наша држава је дефинисала општу политику државе према деци за период до 2015. године кроз Национални план акције за децу, који је усвојила Влада Републике Србије 12.02.2004. године. Оно што се сматра недостатком, а што Србији замера и Комитет за права детета је то што након тога наша земља није усвојила нови Национални план акције за децу. Претходним Националним планом из 2004. године дефинисани су и циљеви плана, а између осталог као један од значајнијих циљева наметнула се и потреба да се успостави ефикасна и мултиресорска мрежа за заштиту деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља. Како би се реализовао тај циљ и како би се малолетним оштећенима пружила адекватна кривичноправна заштита, израђен је Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања. У складу са овим протоколом је донет и Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, као и Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања.

Националном стратегијом за превенцију и заштиту деце од насиља предвиђено је и постојање СОС дечије линије. Ова линија омогућава деци старијој од четири године и младима, као и одраслима забринутим за децу, да позивом на број 0800 123456 затраже савет и помоћ. Позив је бесплатан са свих фиксних телефона. Ова линије започела је са радом октобра 2005. године као бесплатна, поверљива, саветодавна услуга доступна 24 часа дневно, 365 дана у години.⁶⁷ На позиве одговарају посебно обучени телефонски саветници, који су по основној професији: психолози, педагози, социјални радници, специјални педагози, андрагози, правници и здравствени радници.

---

⁶⁵ Закон о основама система образовања и васпитања ("Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 - др. закони и 10/2019), чл. 79

⁶⁶ Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља, Сл. гласник РС бр. 122/2008

⁶⁷ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/780152/decji-sos-telefon.html>

Центар за права детета је 2015. године издао и књигу за децу и младе под називом „Нико не сме да те повреди“, како би се деци приближио појам злостављања и занемаривања. Књига садржи кратке описе и илустрације, те је самим тим прилагођена и примерена деци. Суштина ове књиге је да деца препознају злостављање и занемариње, да знају шта могу да чине у ситуацијама када постану оштећени оваквим понашањем и што је изузетно битно да знају коме могу да се обрате за помоћ.

Кривична дела којима су оштећени малолетници обухватају сва кривична дела код којих је узраст оштећеног конститутивни елемент бића кривичног дела (нпр. убиство детета при порођају, обљуба са дететом, навођење детета на присуствовање полним радњама, ванбрачна заједница са малолетником, одузимање малолетног лица, промена породичног стања, запуштање и злостављање малолетног лица, родоскрвнуће итд) или код којих је малолетство квалификаторна околност (нпр. тешко убиство када је лишено живота дете, тешка телесна повреда, силовање, полно узнемиравање, насиље у породици итд).⁶⁸

Иако постоји све већи број докумената који регулишу заштиту људских права окривљеног, не треба занемарити ни људска права оштећеног, а нарочито када су у питању оштећени малолетници.

7.1. Процесна заштита малолетног оштећеног

Закон о уређењу судова предвиђа да у кривичном поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела у првом степену суди Виши суд. У поступцима у којима су кривичним делом оштећена малолетна лица, а извршиоци су пунолетна лица чл. 156 ЗОМ-а предвиђа да се сходно примењују одредбе Законика о кривичном поступку, ако нису у супротности са одредбама ЗОМ-а. Имајући у виду овакво законско решење, када су у питању малолетни оштећени у првом степену могу да суде Основни или Виши суд у зависности од тежине учињеног кривичног дела. Различита природа и тежина кривичних дела, као и нека посебна својства учинилаца тих дела, условљавају да у првом степену

---

⁶⁸ Ивана Стевановић, Кривичноправни положај деце – жртава злостављања и занемаривања (реформа кривичног законодавства у Републици Србији), Правни живот, бр. 9/2005, књига 493, Том Први, стр. 1057–1076

одлучивања поступају судови ниже или више инстанце, а понекад налажу и поступање специјализованих суда.⁶⁹

Основни судови надлежни су да у првом степену суде за кривична дела за која је као главна казна предвиђена новчана казна и казна затвора до десет година (укључујући и десет година), и то уколико за поједина од ових кривичних дела није надлежан виши или специјализовани суд.⁷⁰

Одредбама ЗОМ-а у трећем делу који се односи на заштиту малолетних лица оштећених кривичним делом у кривичном поступку, између осталог, предвиђено је и да веће суди пунолетним учиниоцима одређених кривичних дела прописаних Кривичним закоником, ако је оштећени у кривичном поступку малолетно лице. Судија који председава поменутиим већем мора бити судија који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица. У питању су следећа кривична дела: тешко убиство (чл. 114), навођење на самоубиство и помагање у самоубиству (чл. 119), тешка телесна повреда (чл. 121), отмица (чл. 134), силовање (чл. 178), обљуба над немоћним лицем (чл. 179), обљуба са дететом (чл. 180), обљуба злоупотребом положаја (чл. 181), недозвољене полне радње (чл. 182), подвођење и омогућавање вршења полног односа (члан 183), посредовање у вршењу проституције (чл. 184), приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију (чл. 185), ванбрачна заједница са малолетником (чл. 190), одузимање малолетног лица (чл. 191), промена породичног стања (чл. 192), запуштање и злостављање малолетног лица (чл. 193); насиље у породици (чл. 194), недавање издржавања (чл. 195), родоскрвњење (чл. 197), разбојничка крађа (чл. 205), разбојништво (чл. 206), изнуда (чл. 214), омогућавање уживања опојних дрога (чл. 247), ратни злочин против цивилног становништва (чл. 372), трговина људима (чл. 388), трговина децом ради усвојења (чл. 389), заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу (чл. 390).⁷¹

Непрецизност у оваквом законском регулисању произлази и одатле што законодавац само наводи „ако је оштећени у кривичном поступку малолетно лице“, те је

---

⁶⁹Саша Кнежевић, *op. cit.*, стр. 117

⁷⁰Закон о уређењу судава; Сл. гласник РС, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 32/2011 – др. закон, 78/2011 – др. закон, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 – др. закон, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 – одлука УС, 87/2018 и 88/2018 – одлука УС, чл. 22, ст. 1

⁷¹Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 150

самим тим нејасно да ли се ова одредба примењује на лице које је малолетно у време извршења кривичног дела или лице које је малолетно у време вођења кривичног поступка, те би изменама и допунама закона и то питање требало решити и прецизирати.⁷²

Када воде поступак за кривична дела учињена на штету малолетних лица, сва лица која учествују у поступку, а нарочито јавни тужилац и судије у већу односиће се према оштећеном нарочито пажљиво, при том водећи рачуна о његовом узрасту, карактеристикама личности, образовању и приликама у којима живи, а све у циљу спречавања могућих штетних последица поступка на његову личност и развој.⁷³

Законска могућност која олакшава положај малолетника је да се докази прикупљени у кривичном поступку, могу користити у грађанском поступку, и да се на тај начин убрзава ток поступка и смањују трошкови поступка. Овакво законско решење значи да у парничном поступку малолетник не би морао поново да се саслушава пред судом и самим тим спречава поновни осећај нелагоде и страха који могу да имају малолетници приликом испитивања. Уколико би се кривични поступак правноснажно завршио осуђујућом пресудом пре грађанског поступка, у грађанском поступку не би морало да се расправља о питањима која су већ расправљена у кривичном поступку, јер је сходно одредбама чл. 13 ЗПП-а у парничном поступку суд у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца везан за правноснажну пресуду кривичног суда којом се оптужени оглашава кривим.

Начело непосредности прописује да се докази изводе непосредно пред судом. Ради заштите малолетног лица, било би целисходно да веће које поступа у грађанском поступку затражи сагласност странака да се докази изведени у кривичном поступку који није правноснажно завршен осуђујућом пресудом не изводе поново, већ да се прочитају на главној расправи.

Одредбе чл. 102 ЗКП-а предвиђају да је орган поступка дужан да оштећеног или сведока заштити од увреде, претње и сваког другог напада, а у случају да неко прекрши ову забрану, орган поступка је овлашћен да му изрекне и новчану казну. Овакво законско решење је значајно за заштиту малолетника током поступка, јер ипак у некој мери

---

⁷²Саша Кнежевић, „Малолетничко кривично право (материјално, процесно и извршно)“, Ниш, 2010. године, стр. 325

⁷³Милан Шкулић, Кривични поступак у коме се појављује малолетно лице као оштећени, у „Насиље у породици“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године, стр. 56

повећава заштиту малолетника. Одредбе ЗКП-а на још један начин штите оштећеног малолетника предвиђањем посебне процесне заштите, и то чл. 103 који регулише статус посебно осетљивог сведока а који предвиђа да сведоку који с обзиром на узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршног кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљив, орган поступка може по службеној дужности, на захтев странака или самог сведока одредити статус посебно осетљивог сведока. Одлуку о одређивању статуса посебно осетљивог сведока доноси јавни тужилац, председник већа или судија појединац у виду решења. Против решења којим је усвојен или одбијен захтев није дозвољена посебна жалба.

На овај начин ЗКП као *lex generali* у односу на ЗОМ, предвиђа сличну заштиту, јер регулише правила о испитивању посебно осетљивог сведока тако да се посебно осетљивом сведоку питања могу постављати само преко органа поступка који ће се према њему односити са посебном пажњом, трудећи се да се избегну могуће штетне последице кривичног поступка по личност, телесно и душевно стање сведока, а даље наводи да се испитивање може обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица, о чему одлучује орган поступка.⁷⁴

Одредбе ЗКП-а предвиђају и могућност да орган поступка одлучи да се посебно осетљиви сведок испита употребом техничких средстава за пренос слике и звука, испитивање се спроводи без присуства странака и других учесника у поступку у просторији у којој се сведок налази и да може да се посебно осетљиви сведок испитати и у свом стану или другој просторији, односно у овлашћеној институцији која је стручно оспособљена за испитивање посебно осетљивих лица. Оваква решења која предвиђа ЗКП су истоветна одредбама ЗОМ-а, разлика је у томе што се одредбе ЗОМ-а односе само на малолетнике, а одредбе ЗКП-а и на друге групе осетљивих сведока.

Посебно осетљиви сведок не може бити суочен са окривљеним, осим ако то сам окривљени захтева, а орган поступка то дозволи водећи рачуна о степену осетљивости сведока и о правима одбране. Према одредбама ЗОМ-а свакако је забрањено суочење малолетника са окривљеним, без обзира да ли окривљени то захтева или не.

---

⁷⁴ Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 104

7.2. Поступање јавног тужиоца у поступцима у којима је оштећено малолетно лице

Покретање кривичног поступка, у својству органа гоњења главна је карактеристика јавнотужилачке функције. Одредбе ЗОМ-а предвиђају да за кривична дела наведена у чл. 150, покретање поступка против пунолетних учинилаца предузима јавни тужилац који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица. Овако специјализован јавни тужилац је овлашћен да у складу са овим законом покрене поступак и против пунолетних учинилаца других кривичних дела прописаних Кривичним закоником, уколико сматра да је неопходно пружити посебну заштиту малолетним лицима као оштећенима у кривичном поступку.

Тумачећи наведена законска решења, може се закључити да од дискреционе процене јавног тужиоца за малолетнике зависи да ли ће се малолетном оштећеном пружити посебна заштита и да ли је она уопште потребна.⁷⁵ Било би целисходније када би у свим поступцима у којима су оштећена малолетна лица, поступао јавни тужилац који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, без обзира на врсту и тежину кривичног дела. Оваквим законским решењем би се у много већој мери уважио најбољи интерес детета, који представља примарно начело у поступању са малолетницима.

С обзиром на то да је јавни тужилац иницијатор вођења поступка, његове радње су пре свега усмерене на заштиту друштвеног интереса, тако да је заштита приватног интереса оштећеног у том случају у другом плану. Мада у случају када поступа јавни тужилац који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица у већој мери се штити интерес малолетника него што је то случај у осталим кривичним поступцима.

У поступцима са малолетницима, сви органи, па и јавни тужилац, имају у виду интерес малолетних лица, тј. оштећеног малолетног лица и имају у виду његов даљи развој, социјализацију, опоравак, и у том циљу предузимају радње и поступке који свде

---

⁷⁵Саша Кнежевић, „Малолетничко кривично право (материјално, процесно и извршно)“, Ниш, 2010. године, стр. 325

на минимум секундарну виктимизацију, што представља битну разлику у односу на уобичајене кривичне поступке.⁷⁶

Како би се малолетним оштећенима пружила примерена заштита потребно је и да сви органи који учествују у поступку међусобно сарађују, јер све делатности које сви ти органи спроводе имају јединствен циљ, а то је да се пружи подршка и заштита малолетном оштећеном. Сваки од органа који учествује у кривичном поступку има своју улогу у различитим фазама поступка. Јавни тужиоци који су специјализовани за поступање са малолетним оштећенима морају блиско да сарађују са центрима за социјални рад, представницима министарства унутрашњих послова и другим установама и организацијама које су задужене за бригу о породици и младима.⁷⁷

Једно од основних начела којима морају да се воде у тужилаштву је и ефикасност у свим предузетим рађама, а нарочито приликом прикупљања доказа. У свом поступању такође треба свести на минимум пропусте, јер би то све могло негативно да се одрази на најбољи интерес оштећеног.

У ширем смислу, поступање јавних тужилаца у откривању кривичних дела представља вид репресивног деловања, али репресивни поступци имају и своју другу сврху, а то је остваривање генералне и специјалне превенције. Поступање јавних тужилаца у поступцима заштите малолетних лица од злостављања и занемаривања може бити репресивно и превентивно.

У вези са превентивним деловањем значајна је активност јавних тужилаца која се огледа кроз укључивање специјализованих тужилачких кадрова у обиласке школа ради упознавања малолетних лица и њиховог упознавања са ризицима и последицама које носе одређена друштвено неприхватљива понашања, попут насиља, поседовања и коришћења оружја, злоупотреба психоактивних супстанци итд.⁷⁸ Такође, треба утицати и на медије да о делима којима су оштећени малолетници не обавештавају на сензационалистички начин и не подстичу на вршење оваквих дела.

ЗОМ предвиђа и да истрагу спроводи истражни судија који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица. Овакво решење

---

⁷⁶Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања

⁷⁷Ibid

⁷⁸Ibid

закона који је усвојен 2005. године данас је непримерено, јер према важећим одредбама ЗКП-а истрагу спроводи јавни тужилац. Очигледно је да је неопходно извршити измене постојећег ЗОМ-а како се не би дешавало да закон предвиђа деловање и поступање процесних субјеката који више и не постоје у нашем позитивном праву.

Уколико је кривична пријава⁷⁹ којом се пријављује злостављање или запуштање малолетног лица поднета полицији, службена лица у полицији ће о томе одмах обавестити надлежног јавног тужиоца и консултовати са њим које је радње потребно хитно предузети. Полицијски службеници ће поступити на исти начин када кривична пријава није поднета, а на основу оперативних сазнања постоји основана сумња да је учињено кривично дело злостављања или запуштање малолетног лица.⁸⁰ Најчешћи подносиоци кривичних пријава за кривична дела на штету малолетних лица су полицијски службеници.⁸¹ Осим у случају злостављања и занемаривања, одредбе ЗКП-а предвиђају да и за сва кривична дела, државни и други органи, правна и физичка лица пријављују кривична дела за која се гони по службеној дужности, о којима су обавештена или за њих сазнају на други начин, под условима предвиђеним законом или другим прописом.⁸² Кривична пријава се подноси само за кривична дела која се гоне по службеној дужности, док је за сва остала кривична дела могуће поднети приватну тужбу или предлог за кривично гоњење.⁸³

Полицијски службеници ће се постарати да прикупе сва потребна обавештења, да открију и обезбеде трагове кривичног дела, и све ће то одмах доставити надлежном јавном тужиоцу, у складу са начелом хитности. Уколико из саме пријаве, јавни тужилац не може да оцени да су вероватни наводи пријаве за постојање основане сумње, захтеваће од полиције да прикупи још обавештења и да предузме друге мере како би се разоткрило кривично дело и учинилац. Значајно је и да се јавни тужилац консултује и са Центром за социјални рад, како би прикупио сва потребна обавештења и податке у вези малолетног оштећеног и о његовом стању.

На основу напред наведеног се може видети да јавни тужилац ради заштите интереса детета сарађује и са полицијом и органом старатељства, чиме се потврђује

---

⁷⁹ Кривична пријава се подноси надлежном јавном тужиоцу, писмено, усмено или другим средством.

⁸⁰ Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања

⁸¹ Општи протокол о заштити детета од злостављања и занемаривања

⁸² Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014, чл. 280

⁸³ Општи протокол о заштити детета од злостављања и занемаривања

колико је заправо значајна сарадња органа који учествују у поступку са малолетним оштећеним.

7.3. Улога полиције у кривичном поступку у коме је оштећено малолетно лице

Како би се предузимале мере ради расветљавања и решавања кривичних дела и како би се постигла превенција и сузбијање криминалитетеа значајну улогу има и полиција, односно то је још један од државних органа који пружа заштиту малолетном оштећеном ради остваривања његових права и интереса. Улога полиције регулисана је Законом о полицији, али у конкретном случају од веће важности је Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања.

Сходно одредбама Посебног протокола о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања дететом се сматра лице млађе од 18 година, како то иначе предвиђа и Конвенција о правима детета, као и важеће законодавство Републике Србије. Осим навођења календаског узраста, према Протоколу малолетна лица су грађани са правом на заштиту коју обезбеђује кривично, прекршајно и породично законодавство, у оквиру дужности и одговорности полиције да истражује случајеве злостављања и занемаривања малолетних лица.⁸⁴

Значај овог Посебног протокола огледа и у томе што се његовим одредбама уређују процедуре при поступању полицијских службеника Министарства унутрашњих послова Републике Србије према малолетним лицима, без обзира на то да ли су они у конкретном случају учиниоци, сведоци или оштећени кривичним делима и прекршајима. Посебни протокол је намењен свим организационим јединицама Министарства унутрашњих послова Републике Србије. Све ове мере прописане су са циљем да се унапреди стандард заштита права малолетних лица и да заштита буде у складу са међународним нормама и стандардима.

Одредбе Посебног протокола се односе на сва малолетна лица, без дискриминације по било ком основу, а нарочито без обзира на кривичноправни статус малолетних лица. Протокол штити интегритет и најбољи интерес детета како у односу на интересе

---

⁸⁴ Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања

родитеља, усвојиоца, стараоца, тако и у односу на установе или заједницу. Оно што је веома значајно је и то да малолетници могу да учествују у поступцима који се тичу њиховог интереса и њихових права, тако да се партиципација намеће као једно од основних начела кривичноправне заштите малолетних лица. Учешће малолетника се огледа у томе што имају право да им буду пружена сва потребна обавештења, да имају могућност да изразе сопствено мишљење у свим поступцима који их се тичу у складу са њиховим узрастом и ситуацијом у којој се налазе.

Како би одредбе Протокола могле да се примењују у пракси и како не би остале мртво слово на папиру, потребно је и да се запосленима у полицији пружи адекватна обука у поступању са малолетним оштећенима, како би та заштита била ефикасна и делотворна, а нарочито је то значајно за адекватно разумевање појаве, поступање и вођење процеса спречавања и заштите малолетних лица од злостављања и занемаривања. Све се то чини у сврху обезбеђења детаљног познавања поступка у оквиру процеса заштите малолетних лица, укључујући и остала знања и вештине потребне за ефикасну и адекватну превенцију и сузбијање злостављања и занемаривања малолетних лица.⁸⁵

Када у службене просторије дежурне службе приступи малолетно лице, Протокол предвиђа неке специфичности у поступању. Пре свега треба обезбедити да када се прикупљају обавештења од малолетног лица у својству оштећеног у вези кривичног дела за које се гоњење предузима по службеној дужности, да такво испитивање врше овлашћена службена лица, и то она лица која су стекла посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, обавезно у присуству родитеља или усвојиоца, а уколико је малолетно лице под старатељством, у присуству стараоца.⁸⁶

Према одредбама Протокола је предвиђено да саслушању малолетног оштећеног треба да присуствују и стручна лица из органа старатељства, односно из Центра за социјални рад уместо родитеља, усвојиоца или стараоца у случају када су родитељ, усвојилац или старалац недоступни или када овлашћена службена лица која су стекла посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, процене да присуство наведених субјеката није у складу са најбољим интересом детета, затим уколико су малолетни оштећени неким од кривичних дела наведених у чл. 150.

---

⁸⁵ Ibid

⁸⁶ Ibid

ЗОМ-а, као и онда када би присуство родитеља могло да узнемири, уплаши или на неки други начин делује негативно на малолетног оштећеног и када се на тај начин не би могао постићи циљ испитивања.

Уколико се деси да у конкретном случају није могуће обезбедити присуство стручног лица органа старатељства, онда треба обезбедити присуство другог пословно способног лица, које има искуства у раду са малолетним лицима и које није запослено у полицији или умешано у догађај, а то може бити одговорно лице установе за смештај корисника, психолога, педагога школе коју малолетно лице похађа или дежурног васпитача интерната, уколико није могуће обезбедити присуство стручног лица органа старатељства.

У случају да се након обављеног разговора са малолетним лицем, на основу свега изреченог утврди да у конкретном случају постоје основи сумње да је над истим извршено кривично дело са елементима злостављања и занемаривања, потребно је обавестити јавног тужиоца који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, коме се одмах доставља кривична пријава или обавештење, чији је подносилац родитељ, усвојилац или старалац малолетног лица, односно стручно лице органа старатељства.

Веома значајно решење које се предвиђа Протоколом је и то да малолетно лице може у пратњи родитеља, усвојоца или стараоца, односно стручног лица органа старатељства или другог лица, кога одреди орган старатељства, уз уважавање мишљења малолетног лица одведе или упути на преглед у одговарајућу здравствену установу. Ова одредба је значајна зато што се приликом прегледа може констатовати да ли малолетник има повреде, као и каква је природа повреда и њихове последице, а што све утврђује лекарски тим. Том приликом овлашћена службена лица имају обавезу да сачине службену белешку о усменој изјави лекара која се односи на степен и врсту повреда, као и да службену белешку доставе овлашћеним службеним лицима која поступају у предмету. У случају да родитељи већ приликом подношења пријаве, поседују лекарску документацију, ту документацију треба да доставе овлашћеним службеним лицима, или надлежном јавном тужилаштву.⁸⁷

---

⁸⁷ Ibid

Значајна је и обавеза овлашћених службених лица да поуче родитеља, усвојиоца или стараоца да могу да се обрате одређеним институцијама, установама социјалне заштите, саветовалиштима, здравственим установама у вези са пружањем помоћи и подршке малолетним лицима, оштећеним кривичним делима или прекршајима, у циљу превазилажења трауматичних искустава и социјалне реинтеграције, јер негативна и трауматична искуства која преживљавају деца у различитим добима свог одрастања могу да изазаову код деце различите здравствене проблеме, како у том тренутку, тако и касније током одрастања. Због тога је од велике вжности да се деци након критичног догађаја пружи адекватна подршка и третман ради спречавања настанка траума и ради отклањања евентуалних последица уколико су већ наступиле. Овлашћена службена лица након што прикупе обавештења о утврђеним чињеницама и околностима, обавештавају јавног тужиоца који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица и надлежни орган старатељства.

Наведени Протокол регулише поступање полиције у случају извршења кривичног дела злостављања и занемаривања као једног од најтежих кривичних дела којим малолетници могу бити оштећени. Наведена решења овог Протокола би требало применити и на сва остала кривична дела, како би се малолетницима пружила што боља и квалитетнија кривичноправна заштита.

7.4. Улога органа старатељства у кривичном поступку у коме је оштећено малолетно лице

У кривичном поступку и у заштити оштећених малолетних лица, значајну улогу има и орган старатељства, односно код нас Центар за социјални рад „Свети Сава“. Орган старатељства у поступку може да предузима различите активности. Пре свега може да поднесе кривичну пријаву уколико има сазнања о томе да је према неком малолетном лицу извршено кривично дело. Затим, значајна улога органа старатељства огледа се и у сарадњи са јавним тужилаштвом у процесу прикупљања података о учињеном кривичном делу. Можда и најзначајнија улога је стручна помоћ коју пружају психолози и педагози органа старатељства приликом испитивања малолетног оштећеног лица и његове припреме за испитивање. Поред тога стручна лица овог органа дају суду и мишљења о последицама

кривичног дела по малолетно лице. Мишљење органа старатељства доставља се суду у форми писаног извештаја и требало би да одговори, пре свега, на питања која се односе на психосоцијални статус малолетног лица, на последице злостављања или занемаривања, односно, да ли је малолетно лице по свом психофизичком развоју и актуелном стању способно да сведочи. Стручна лица органа старатељства могу се у кривичном поступку појавити и у улози сведока, односно специфичног вештака.⁸⁸

Према одредбама Општег протокола о заштити детета од злостављања и занемаривања активност Центра за социјални рад започиње кад Центар прими пријаву или захтев за услугу. Те пријаве могу бити писане или усмене. Након анализе информација из пријаве, запослени у Центру за Социјални рад, уколико процени да је за поступање по пријави надлежан Центар процењује валидност пријаве злостављања и занемаривања и прикупља све потребне информације у вези околности у којима се дете налази. Поред тога обавештава подносиоца пријаве да ЦСР не открива идентитет подносиоца пријаве, осим у случају сагласности подносиоца пријаве или судског захтева за извор информација.

Приликом одлучивања да ли ће у конкретном случају отворити случај битно је да постоје подаци да се десио одређени догађај који се може подвести под злостављање и занемаривање. Уколико су истовремено присутна два основна критеријума, а то је да дете има потребу за заштитом, као и да родитељи, односно старатељи не желе или нису у стању да пруже потребну заштиту детету, потребно је да интервенише Центар за социјални рад. У појединим случајевима је већ у овој фази рада потребно предузети неодложне интервенције за заштиту детета, које се одвијају после хитног разматрања стратегије заштите између ЦСР, полиције и уколико је то одговарајуће, других служби.⁸⁹

Центар за социјални рад има значајну улогу и приликом припреме и саслушања малолетног оштећеног. Дете треба да буде упознато са свим битним и релевантним чињеницама како би се психички припремило за све те околности и како се не би додатно изненадило на самом главном претресу. Треба га упознати са тим ко ће све учествовати у судском поступку и у којој процесној улози, да му се предочи да ће му бити постављана питања, као и ко ће та питања постављати. Треба га упознати и са чињеницом колико ће

---

⁸⁸Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања

⁸⁹ Општи протокол о заштити детета од злостављања и занемаривања

често ићи у суд, колико ће отприлике времена тамо проводити, где ће се одржати суђење, где ће чекати на суђење, како изгледа судница, како треба да се понаша у судници.

Треба му пружити прилику да у вези са свим тим изнесе своје мишљење, ставове, страхове у вези са поступком, посаветовати га да има право да са њим у суду буде особа од поверења и да у судници нико од учесника нема права да га малтретира и вређа.

7.5. Припрема малолетног оштећеног за испитивање

За давање адекватног исказа, од великог је значаја припрема коју обавља стручно лице органа старатељства са малолетним оштећеним. Припрема треба да олакша поступак испитивања пред судом и да се малолетник осмели и ослободи да да што више информација, да не осећа кривицу ни због чега што се десило или због нечег што ће рећи. Значајни су циљеви припреме и ако се остваре ти циљеви, може да се смањи опасност од секундарне виктимизације. Између осталог, циљеви припреме су да се смањи стрес код детета, да се детету помогне да разуме природу и озбиљност судског поступка, да се смањи могућност да дете буде изложено потенцијалним негативним последицама од учешћа у судском поступку, да се помогне детету да одговори на постављена питања, на најприкладнији, комплетнији и истинитији начин и да се припреми тако да његов исказ ужива кредибилитет у поступку.⁹⁰

Кроз припрему треба проверити да ли дете разликује истину од лажи, да ли схвата моралну одговорност коју би имао уколико би дао лажан исказ. И током поступка припреме му треба све време пружати подршку. Треба му рећи да није криво и уколико нешто пропусти да каже, да ако се накнадно нечег сети да може у сваком тренутку то да каже.

Постоји могућност да током припреме присуствују и родитељи, а некада дете то може и само да захтева. Некада присуство родитеља може утицати повољно на сам процес, јер се дете може осећати сигурније уз подршку родитеља, али то ће најчешће бити случај када су извршиоци кривичног дела лица ван породице. Уколико је извршилац дела један од родитеља, онда је присуство тог родитеља фактор који отежава испитивање и који

---

⁹⁰ Невена Петрушић, Тања Игњатовић, Зорана Делибашић, Снежана Андрејевић, Јелена Џуца, Смернице за поступање Центара за социјални рад у контексту грађанских судских поступака који се тичу права и интереса детета, Београд 2016. године, стр. 46

ствара још већу психолошку блокаду код детета. Имајући у виду напред наведено, недвосмислено произлази да присуство родитеља може бити корисно, а исто тако у зависности од околности конкретног случаја може бити и штетно. Тада присуство родитеља може деловати неповољно како на малолетника тако и на ефикасност поступка припреме, а све у зависности од врсте учињеног дела, од самог учиниоца и од односа и подршке коју родитељи пружају својој деци.

Психолог или неко друго стручно лице органа старатељства током интервјуа са дететом, нарочито треба да посматра и описује ошти изглед и понашање детета, процењује његову прилагођеност на реалност, процењује квалитет објективних односа са примарним и другим објектима, процењује квалитет дететових афеката, ако и анксиозне реакције, процењује могућност контроле емоција, степен импулсивности, способност за доживљавање задовољства и незадовољства.⁹¹

Психолог треба да прикупи и што више информација о самом детету, о његовом интелектуалном развоју, пажњи, мишљењу, и осталом битним факторима за утврђивање вредности исказа. Ове податке може да добије пре свега од родитеља који најбоље познају своје дете, али ипак треба тако добијене податке тумачити са резервом јер су многи родитељи сколни наглашавању позитивних карактеристика детета, при том стављајући у други план или прикривајући недостатке, што је све одраз субјективности родитеља. Ипак треба их саслушати, јер постоје и родитељи који могу објективно да дају мишљење о интелектуалним капацитетима свог детета. У том случају је значајно консултовати се и са учитељицом или васпитачицом, уколико се ради о деци предшколског или школског узраста, јер оне доста времена проводе са децом, кроз свој рад могу да се упознају и утврде интелектуалне капацитете детета, и при том могу да буде објективне у односу на родитеље. Како би могао да се утврди ниво зрелости детета, а самим тим и квалитет његовог исказа потребно је сазнати низ психолошких, социјалних, биолошких, психосоцијалних и биопсихолошких карактеристика детета или малолетника.

У психолошке карактеристике које је потребно утврдити спадају душевна зрелост детета, као и његова интелигенција, утврђивање да ли дете говори разумљиво или не, лако или тешко, да ли је ћутљиво или брбљиво; да ли запажа детаљно или површно; способност памћења; потребно је утврдити како се машта испољава, да ли је дете склоно ка

---

⁹¹Зоран Ђирић, Бојана Димитријевић, Основи судске психијатрије и психологије, Ниш, 2009, стр. 193

измишљањима, степен интелектуализације доживљаја што може да се манифестује кроз активно учествовање у разговору, живо концентрисану пажњу, непажљивост, душевна одсутност, ментална деконцентрисаност, расејаност пажње, равнодушност, лењост, лаковерност, упадљиво критички или потпуно некритички став.

Осим наведених карактеристика од значаја је и утврђивање степена емотивности као и степена самосвесности, односно испитати да ли постоје нарцисоидне црте личности, самодопадљивост, да ли је дете пркосно, скромно, једноставно, повучено, плашљиво, да ли у понашању постоји осећајност, раздражљивост, бес, злопамћење, осветољубивост, садизам итд.

Када се испитују социјалне карактеристике потребно је утврдити какве резултате дете постиже у школи, да ли је дете понављало школску годину или је можда похађало школу по специјалном програму за посебно надарену децу, за децу са одређеним телесним или менталним сметњама, односно манама. Осим резултата и успеха у школи, међу социјалним карактеристикама значајно је утврдити и начин понашања детета у односу на другу децу и у односу на одрасле особе, са којима се налази у ближем или даљем контакту, односно да ли је дете наивно, природно, поверљиво, прилагодљиво, наметљиво или ненаметљиво, повучено, збуњено, плашљиво, храбро. осим тога треба испитати и какав је утицај на дете има деловања породице, утицај браће и сестара, школе и друштва у којем се креће. Одз начаја приликом анализе личности може бити и друштвени статус и понашање родитеља, сређеност породичног живота, кућно васпитање школских и других другова.⁹²

7.6. Испитивање малолетног оштећеног у кривичном поступку

У кривичном поступку у коме је оштећено лице малолетник, сва лица која учествују у поступку (судије у већу, јавни тужилац, пуномоћници) дужни су да са појачаном пажњом поступају према малолетницима. Само учествовање малолетника у поступку пред судом може да изазове код њега осећај страха, неизвесности, nelaгоде и зато је неопходно да му лица са којима долази у контакт посвете већу пажњу како би се избегле штетне последице по психичко здравље и развој малолетника. Осим тога, да би

---

⁹²Милан Шкулић, Кривични поступак у коме се појављује малолетно лице као оштећени, у „Насиље у породици“ Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године, стр. 62-64

малолетник могао да да ваљан исказ који ће моћи да буде искоришћен у поступку, потребно је да се осећа пријатно и комфортно и да има поверења у органе поступка да може да каже све што мисли и зна. Такво поступање је пре свега у најбољем интересу малолетника, јер не утиче негативно на његово духовно здравље, а притом је и најцелисходније са становишта ефикасности поступка, јер уколико је оштећени уплашен и узнемирен, можда неће моћи да да ваљан исказ, или услед страха и стреса може да превиди или да заборави неке појединости од значаја за одлучивање.

Према одредбама ЗКП-а свако лице које може да пренесе своја сазнања или опажања у вези са предметом сведочења има способност сведочења.⁹³ Оштећени, оштећени као тужилац или приватни тужилац може се испитати као сведок. У вези са сведочењем малолетника, значајна је одредба чл. 94 ЗКП-а која предвиђа да је од дужности сведочења ослобођено лице које је сродник окривљеног по крви у правој линији, у побочној линији до трећег степена закључно, што је нарочито значајно имајући у виду да су малолетници веома често оштећени управо кривичним делима у којима су извршиоци чланови њихових породица, а најчешће родитељи. У том случају орган поступка је дужан да ово лице пре испитивања или чим сазна за његов однос са окривљеним, упозори да не мора да сведочи и да упозорење и одговор унесе у записник. Уколико пак као сведок буде испитано такво лице, а није упозорено или се није одрекло права или све то није унето у записник, на овако добијеном исказу не може се заснивати судска одлука.⁹⁴

У вези са сведочењем малолетника генерално гледано без обзира на познанство или однос са окривљеним, закон предвиђа да малолетно лице које с обзиром на узраст и душевну развијеност, није способно да схвати значај права да је ослобођено од дужности сведочења, не може се испитати као сведок, осим ако то сам окривљени захтева.⁹⁵

Сам испитивач мора да буде нарочито пажљив и обазрив и да испитивање прилагоди природи и својствима малолетника. Пре свега треба да се створи однос поверења између испитивача и лица које се испитује.

---

⁹³ Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 92

⁹⁴ Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 95

⁹⁵ Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 94

Како би га ослободили од страха и како би малолетник стекао поверење у службена лица, било би пожељно да га судија и друга стручна лица упознају са простором где ће се одржати главни претрес, да му дају неку играчку у зависности од узраста, како би се осећао што комфорније и пријатније. Потребно је и да му судија објасни све оно што предстоји, како би га упознао са оним што ће се дешавати пред судом, да му приближи шта се од њега очекује и да провери да ли је малолетник то разумео. Неопходно је да се малолетник благовремено информише о свим релевантним чињеницама. То би могло да се постигне тако што ће судија или јавни тужилац непосредно или преко психолога, педагога, социјалног радника или неког другог одређеног од стране судије или јавног тужиоца малолетном лицу пре почетка испитивања на примерен начин објаснити разлоге испитивања, његов положај и права, као и значај његовог учешћа у поступку и начин на који се у свакој фази поступка може лично или преко заступника обратити суду или тужилаштву.

Све напред наведено се чини како би се малолетник што више опустио, како би се створила атмосфера поверења, заинтересованости и безбедности. Потребно је и да му се судија приликом саслушавања обраћа што пријатнијим гласом, да у разговору са њим користи речи које малолетник разуме уместо речи и стручних термина који би малолетнику могли бити непознати. Уколико би малолетник био збуњун непознатим речима, то би могло да проузрокује нижи степен поверења и сигурности код њега. Поред свега наведеног, неопходно је и упозорити малолетно лице да уколико не жели не мора да одговори на сва питања.

Малолетном лицу се најпре постављају општа питања, уз питање да ли је разумело питање, а након тога му се постављају питања у вези са конкретним догађајем. Уколико дете није разумело питање, треба га поставити на другачији начин који је дете у конкретном случају способно да разуме. Судија питања треба да поставља тако што ће говорити полако и једноставно, како би дете разумело питање. Уколико би судија приликом испитивања повисио тон или на било који други начин одреаговао нервозно или напетом, то би могло само још више да уплаши дете и да га одврати од изношења чињеница које су му познате.

Испитивач такође треба да током испитивања пружа подршку испитиваном лицу, као и да га не прекида у току излагања и да са пажњом и заинтересованошћу приступи

испитивању, јер је и то један од начина стицања поверења. Судија приликом постављања питања треба да одржава баланс између своје активне и пасивне улоге, у смислу да и претерано активан став може дете обесхрабрити у одговарању на питања као што и пасивно држање може да утиче негативно и да обесхрабрује и да изостане мотив за одговарањем на питања.⁹⁶ Сви сведоци у кривичном поступку су дужни да положе заклетву, али постоје два изузетка, а један од њих се односи управо на малолетнике, јер чл. 97 ЗКП-а предвиђа да не полаже заклетву сведок који у време саслушања није пунолетан.

Након што судија заврши са саслушањем, треба да пита малолетно лице да ли има још нешто да изјави и треба да га поучи да пажљиво слуша диктирање записника и да уколико примети да је судија нешто погрешно издиктирао он има право да слободно тражи да се то исправи. Уколико је потребно да се након завршетка саслушања исказ малолетника допуни или разјасни, поставиће му се питања која морају бити јасна, одређена и разумљива, не смеју садржати обману, ниси се заснивати на претпоставци да је изјавио нешто што није изјавио, и не смеју представљати навођење на одговор.⁹⁷

Док саслушава малолетника судија истовремено треба да обрати пажњу на понашање малолетног лица приликом испитивања: на његов израз лица, покрете тела, узнемиреност, да ли показује страх према неком од присутних учесника поступка. Уз пажљиву опсервацију, судија би требало да даљи ток саслушања прилагоди сагледаним реакцијама малолетног лица.⁹⁸

Саслушање малолетних лица обавља се уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица. Законодавац предвиђа одредбом чл. 152 ст. 2 ЗОМ-а да уколико се као сведок саслушава малолетно лице које је оштећено неким од кривичних дела која су наведена у чл. 150 ЗОМ-а, саслушање се може спровести највише два пута, а само изузетно и више пута, уколико је то неопходно ради остварења сврхе кривичног поступка.

У случају да је прикупљено довољно доказа и да испитивање малолетника није неопходно ради расветљавања и решавања кривичноправне ствари или у случају да његово испитивање не би донело неке нове и значајне чињенице, пожељно је малолетника не

---

⁹⁶Зоран Ћирић, Бојана Димитријевић, Основи судске психијатрије и психологије, Ниш, 2009. године, стр. 194

⁹⁷ Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019, чл. 98

⁹⁸Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања

позивати на суд. Оваква мера би била пожељна за све малолетнике, а нарочито за оне који су осетљиви, који су претрпели трауме и који су у страху јаког интензитета.

Како би се заштитили малолетници, пожељно решење би било да се након обављеног разговора са психологом утврди како би саслушање пред судом могло да утиче на психички развој малолетника и које би последице могло да остави. Ово би требало тумачити у сваком конкретном случају јер није нужно да ће испитивање на сваког малолетника оставити последице исте врсте и интензитета, а што пре свега зависи од природе извршеног дела, од узраста малолетника, његове природе и осетљивости и од самог односа са учиниоцем. Уколико се малолетник саслушава више од два пута, судија тада има обавезу да са појачаном пажњом испитује малолетника, како се већи број испитивања не би одразио негативно на развој малолетног лица.

7.7. Исказ малолетног оштећеног

Када се малолетници саслушавају као сведоци, њихове исказе би ваљало проверити, јер може се десити да малолетни оштећени дају свој исказ под утицајем страха од блиских лица која представљају ауторитете, може се десити да се не оријентишу баш најбоље у времену, да неки исказ буде плод њихове маште или се може десити да су неки догађај погрешно протумачили. Имајући у виду све напред наведено, препорука је психолога да уколико се саслушавају малолетни оштећени „да се од њих тражи исказ без тумачења радње којој су били сведоци, већ само о чињеницама до којих су могли доћи чулима“.⁹⁹ Сматра се да је најбоље избећи тумачење јер би малолетни оштећени услед неискуства могли да стекну погрешну представу о неком догађају. Пракса психолога је показала да ће исказ увек бити истинитији и веродостојнији уколико је прошао кратак временски период од извршеног дела, односно да ће исказ бити мање поуздан уколико прође дужи временски период с обзиром на могућност да се неке чињенице забораве или да се услед честог присећања искриви реална слика о догађају.

Као што се може десити да дете услед страха, заборављања или услед дејства неког другог фактора ненамерно да погрешан исказ, тако се може десити да дете свесно изабере да не говори истину. То ће бити случај када дете одлучи да свесно прикрива учиниоца и

---

⁹⁹Зоран Ђирић, Бојана Димитријевић, Основи судске психијатрије и психологије, Ниш, 2009. године, стр. 162

његово дело и даје лажни исказ, нарочито ако је извршилац дела члан малолетникове породице који према њему има однос ауторитета. У таквом случају малолетник се може уплашити за себе и своју егзистенцију, може се уплашити да ће доћи до поновног извршења кривичног дела према њему или да ће бити примењена телесна или нека друга врста казне, па у том случају како би заштитио себе бира да прикривањем истине штити извршиоца дела.

Још један од разлога да малолетник не сведочи истинито, може бити и то да се малолетник осећа кривим због извршеног дела, да му је учинилац усадио осећај кривице и безвредности и да малолетник не жели да говори истину јер се плаши негативних последица које би могли да изркену како правосудни органи, тако и друштво и околина. Као један од честих разлога за овакво поступање малолетника може бити и стид, нарочито када су у питању сексуални деликти, јер у том случају оштећеном може бити нелагодно и непријатно да говори о детаљима извршеног дела.

У ситуацијама када су родитељи извршиоци дела, дете се осећа збуњено и у његовој глави настаје конфузија, јер малолетно лице према њему има амбивалентан однос, јер га с једне стране воли и уважава, а с друге стране се плаши и осећа друга негативна осећања због испољеног понашања одрасле особе.¹⁰⁰

Оштећени може имати јак осећај кривице, те услед сопственог самооптуживања, може заборавити све важне, релевантне чињенице и у том смислу његов исказ може постати крајње непоуздан извор информација и може се довести у питање све оно што се сазнало на тај начин. Овакво исказивање у кумулацији са недостатком других доказа може за последицу имати и то да оптужени уместо да буде оглашен кривим, у недостатку доказа бива ослобођен одговорности, а то за жртву представља додатни ударац и извор новог самооптуживања.¹⁰¹

За очекивати је да старија деца дају квалитетнији исказ јер су зрелији, имају бољу моћ запажања и памћења у односу на млађу децу, међутим може се десити и да њихов исказ не буде у потпуности тачан. Одрасла деца су свеснија и самим тим је извесно да могу лакше предвидети негативне последице свог исказа, могу се уплашити за себе па дати

---

¹⁰⁰Зоран Ћирић, Судско-психијатријска вештачења малолетних учесника судских поступака, Тематски зборник радова Правног факултета у Нишу: „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“, књига бр. 1, Ниш, 2011. године, стр. 198

¹⁰¹Јован Ћирић, „Жртва и правосуђе - могући извори секундарне виктимизације“, у „Насиље у породици“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године, стр. 77

лажан исказ, док је код мале деце та могућност ипак мања, јер су искренија и не размишљају о томе да могу да слажу, а вероватно нису ни свесни последица изношења истинитих чињеница. Још један од фактора који може утицати на исказ малолетника је и то што од тренутка извршења дела па до саслушања, малолетник може да буде изложен различитим причама и информацијама о предметном догађају које одрасли могу да пласирају чак и намерно како би збунили дете. Све то утиче на њихов доживљај тог збивања, чиме се може смањити веродостојност критичног догађаја.¹⁰²

Квалитет исказа малолетника зависи и од његовог узраста, као и од достигнутог нивоа говорног, интелектуално, социјалног и емоционалног развоја.¹⁰³ Од свега наведеног зависи какав ће бити квалитет испитивања и колико ће информација моћи да се прибави. Што је дете слабијег интелектуалног и комуникативног развоја, то ће и сам исказ бити сиромашнији и мање веродостојан, док у случају да је дете развијено у том смислу и сам исказ ће бити квалитетнији, потпунији и моћи ће да се уважи са већим значајем.

7.8. Психијатријско вештачење у кривичном поступку у коме је оштећено малолетно лице

У већини случајева је због узраста детета, психо-социјалног и емоционалног развоја потребно одредити вештачење како би се утврдио ниво зрелости малолетног лица и веродостојност његовог исказа. Вештачење оштећеног је и у складу са одредбама ЗКП-а јер се у чл. 131 ст. 2 наводи да ако се појави сумња у способност сведока да пренесе своја сазнања или опажања у вези са предметом сведочења, орган поступка може одредити психијатријско вештачење сведока. Што се самог вештачења тиче, оно представља изузетно сложен процес. Углавном, када се одређује вештачење малолетних оштећених лица суд даје налог да се утврди зрелост оштећених, способност да репродукују догађај, склоност ка маштарењу, укупно психичко стање и способност да дају исказ и разумеју поруке и упозорења које им се дају у поступку.¹⁰⁴

---

¹⁰² Зоран Ћирић, Судско-психијатријска вештачења малолетних учесника судских поступака, Тематски зборник радова Правног факултета у Нишу: „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“, књига бр. 1, Ниш, 2011. године, стр. 197

¹⁰³ Зоран Ћирић, Бојана Димитријевић, Основи судске психијатрије и психологије, Ниш, 2009, стр. 192

¹⁰⁴ Како до правосуђа по мери детета, Заштита деце жртава у кривичним поступцима и стање у пракси у Републици Србији, Центар за права детета, Београд, 2015. године, стр. 35

За почетак је најбитније да се између стручне особе и детета успостави однос поверења. То може бити нарочито компликовано, јер се дете сусреће са непознатом особом и самим тим му треба више времена да стекне поверење у ту особу. То нарочито може да зависи од тога којим је кривичним делом малолетник оштећен и ко је учинилац тог дела. Уколико су учиниоци родитељи детета, у које је дете имало поверења, а који су га при том изневерили, за очекивати је да дете сада нема поверења ни у друге људе, након што је једном било изневерено. При том дете може генерално осећати одбојност и страх према одраслим људима и може гледати на све њих са неповерењем, нарочито ако са стручним лицем ступа у контакт у неком простору који је за њега непознат и делује непријатељски.

Вештаци треба да дају општу процену психичког стања малолетног оштећеног, да предоче да ли степен душевне зрелости ових лица одговара добном узрасту или не, да утврде да ли ова лица схватају у каквом поступку учествују и у вези чега дају исказ, као и да ли има психолошко-психијатријских елемената који утичу на давање веродостојног исказа о том догађају.¹⁰⁵

7.9. Посебни начини саслушања малолетног оштећеног

У појединим ситуацијама, судија може да оцени да је потребно да се малолетно лице саслушава употребом техничких средстава за пренос слике и звука, а саслушање се спроводи без присуства странака и других учесника поступка, у просторији у којој се малолетник налази, тако да му странке и лица која на то имају право, питања постављају посредством судије, психолога, педагога, социјалног радника или другог стручног лица.¹⁰⁶ Ова мера заштите посебно осетљивих сведока примењује се на основу дискреционе оцене судије имајући у виду карактеристике кривичног дела и својства личности малолетног лица. Уколико буде сматрао да је то потребно, судија ће наредити примену ове мере.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Зоран Ћирић, Судско-психијатријска вештачења малолетних учесника судских поступака, Тематски зборник радова Правног факултета у Нишу: „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“, књига бр. 1, Ниш, 2011. године, стр. 198

¹⁰⁶ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл.152 ст.3

¹⁰⁷ Иван Илић, Процесна заштита малолетних жртава злостављања и занемаривања; Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 66/2014, Ниш, стр. 348.

Како би се малолетници што пријатније и сигурније осећали приликом саслушања, саслушање се може обавити и у њиховом стану или некој другој просторији, односно овлашћеној установи или организацији, стручно оспособљеној за испитивање малолетника.¹⁰⁸ Уколико је малолетник саслушаван на напред наведен начин, законом је предвиђено да ће се на главном претресу прочитати записник о његовом исказу, односно пустиће се снимак саслушања.¹⁰⁹

Уколико се саслушање обавља коришћењем аудио-видео линка, то значи да се сведок саслушава ван просторије у којој се одвија суђење, те у том случају такво саслушање представља посредно узимање исказа у фактичком смислу. Међутим овакав вид саслушања не представља формално одступање од начела непосредности, пре свега узимајући у обзир да чак и у овом случају сведок свој исказ даје током самог суђења, а сви учесници поступка који и иначе имају право да му постављају питања када се саслушава у судници, могу то да чине и сада, односно могу да предлажу судији да сведок одговори на одређено питање.¹¹⁰

Истраживања која је спровела радна група Министарства правде која ради на нацрту измена и допуна ЗОМ-а показују да малолетницима који учествују у кривичном поступку у својству оштећеног највише смета то што се више пута саслушавају, а осим тога смета им и чињеница што долазе у контакт са извршиоцем кривичног дела. Према томе, постоје настојања да се број испитивања малолетника ограничи на максимално два, док је према важећим одредбама ЗОМ-а предвиђено да уколико се као сведок саслушава малолетно лице које је оштећено кривичним делом предвиђеним чл. 150 ЗОМ-а, саслушање се може спровести највише два пута, а само изузетно и више од два пута, уколико је то неопходно због саме ефикасности кривичног поступка.¹¹¹

Још једна значајна тежња је и да се омогући да се у пракси примењују одредбе које се односе на саслушање малолетника путем примене техничких средстава која ће омогућити да једном дат исказ буде коришћен у различитим, односно каснијим фазама

---

¹⁰⁸ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 152, ст. 4

¹⁰⁹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 152, ст. 5

¹¹⁰ Милан Шкулић, Кривични поступак у коме се појављује малолетно лице као оштећени, у „Насиље у породици“ Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године, стр. 57

¹¹¹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 152, ст. 5

поступка. Наведена настојања за циљ имају пре свега да се заштити жртва, како не би морала да понавља исказ, али и да исказ даје у условима који су много бољи него што су то услови у судници.¹¹²

У Нишу, Београду, Новом Саду и Крајевцу формиране су посебне јединице за подршку деци оштећеној кривичним делима, као и деци која учествују у кривичном поступку у својству сведока. Ове посебне јединице имају и мобилну опрему, те самим тим имају и могућност да дођу код оштећеног и да се на тај начин избеже да малолетник даје исказ у судници или у тужилаштву. Оно што је недостатак је то што те посебне јединице још увек функционишу као пројекат, а не као законом установљене институције.

Уколико се као сведок саслушава малолетно лице које је услед природе кривичног дела, последице или других околности посебно осетљиво, односно налази се у посебно тешком душевном стању, забрањено је вршити суочење између њега и окривљеног.¹¹³ Закон не предвиђа забрану суочења малолетника са осталим лицима у поступку, односно са сведоцима, а што би иначе било значајно за положај малолетника у поступку.¹¹⁴

Суочење представља вид проверавања исказа сведока, а може се извести само између два лица, односно између два сведока или сведока и окривљеног. Суочење се предузима када суд утврди да је то потребно у циљу проверавања исказа сведока или окривљеног, што значи да суд има дискреционо овлаћење да у сваком конкретном случају спроведе суочење уколико сматра да је потребно. Да би се приступило суочењу, потребно је да између појединих исказа у погледу чињеница значајних за кривични поступак не постоји сагласност. Лица чији су искази несагласни саслушавају се понаособ о битним околностима у којима им се искази разликују, а њихови одговори се уносе у записник. Суочење нужно има изразито конфликтни карактер, а циљ је да се услед тако створене конфликтне атмосфере и психичке пресије међу даваоцима супротних исказа онај ко даје лажан или нетачан исказ коригује своје исказивање.¹¹⁵

---

¹¹² <http://www.politika.rs/sr/clanak/404504/Novi-zakon-o-maloletnicima-predvida-vecu-zastitu-zrtve>

¹¹³ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 153

¹¹⁴ Иван Илић, Процесна заштита малолетних жртава злостављања и занемаривања; Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 66/2014, Ниш, стр. 350

¹¹⁵ Милан Шкулић, Кривични поступак у коме се појављује малолетно лице као оштећени, у „Насиље у породице“ Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године, стр. 58

Уколико би се ова доказна метода спроводила према оштећеним малолетницима, то не само што би појачало опасност од секундарне виктимизације, већ би у том случају постојала реална могућност да се деси да малолетник од страха и преплашености након директног сусрета са окривљеним да сасвим погрешан исказ и да такав исказ иде у корист окривљеног, без обзира на материјалну истину. Поступањем на овај начин се осујећују два битна циља ове врсте кривичних поступака, односно ефикасност поступка и заштита од секундарне виктимизације. Ефикасност поступка може бити доведена у питање кроз погрешан или непотпун исказ који ће дати малолетник, а који касније може представљати проблем приликом одлучивања и утврђивања истине. Осим тога, овакав сусрет могао би да има бројне неповољне последице по малолетника, те би у таквим околностима изостала и заштита од секундарне виктимизације.

Недостатак наведене одредбе ЗОМ-а се огледа у томе што предвиђа да је забрањено суочење само у одређеним случајевима, односно када је малолетно лице услед природе кривичног дела, последице или других околности посебно осетљиво, односно налази се у посебно тешком душевном стању. Овакво законско решење не би требало да буде прихватљиво са становишта заштите малолетника у поступку и спречавања настанка негативних последица, јер чак и у ситуацијама када дете није посебно осетљиво, овакав вид саслушања би могао да остави негативне последице, тако да би требало ову законску одредбу проширити тако да се предвиђена забрана односи на све поступке и случајеве када су оштећени малолетници.

Уколико у поступку буде неопходно да препознавање окривљеног врши оштећено малолетно лице, суд би требало да поступа нарочито обазриво, а препознавање ће се вршити тако да окривљени не може бити у прилици да види лице малолетника.¹¹⁶ Код ове радње постоје две фазе. У првој фази оштећени описује лице које је окривљени, а у другој фази се врши препознавање. ЗКП предвиђа да се препознавање врши тако што се пред оштећеног поставља група лица између којих он треба да изабере оног који је извршилац кривичног дела. Препознавање се сходно одредби чл. 100 ЗКП-а врши тако што лице које је предмет препознавања не може да види оштећеног, нити оштећени може да види то лице пре него што приступи препознавању. Од значаја за заштиту малолетних оштећених лица

---

¹¹⁶Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 155

приликом спровођења ове радње је и то што чл. 155 ЗОМ-а потврђује поменућу одредбу ЗКП-а и што предвиђа посебно обазриво поступање суда у том случају.

7.10. Хитност поступка

Сходно одредбама чл. 157 ЗОМ-а, кривични поступак за кривична дела из члана 150. овог закона је хитан. Ова одредба је нарочито значајна како би се скратио период неизвесности, страха и nelaгоде кроз који пролази малолетно оштећено лице, а такође је и од значаја јер се на тај начин могу што пре отклонити последице кривичног дела, остварује се и право на правично суђење и право на суђење у разумном року, која су гарантована Законом о кривичном поступку и Уставом Републике Србије.

Поштовање овог начела, као једног од најзначајнијих када су у питању поступци у којима су оштећена малолетна лица неопходно је због заштите интереса малолетника, како би се страх и неизвесност од исхода поступка, као и секундарна виктимизација ублажили.

Закон не одређује временски оквир за спровођење кривичног поступка у коме је оштећено малолетно лице, не конкретизује начело хитности кроз неке прецизне временске одреднице. Без обзира на то, ову законску одредбу свакако треба тумачити на начин да поступак треба да буде спроведен у што краћем року, наравно имајући у виду сложеност кривичног дела, могућност прикупљања доказа као и доступност и одазивање сведока. Законодавац веома штуро, у само једном члану наводи да је поступак хитан, али ништа више од тога. Поред тога, у поменутом члану се наводи и да су хитни поступци само за дела из чл. 150 ЗОМ-а. Таквим регулисањем законодавац предвиђа селективну примену начела хитности, уместо да се поменуто начело односи на сва кривична дела којима су оштећена малолетна лица.

У упоредном праву се генерално сматра да је рок од две године разуман рок за окончање једног суђења, иако је суд у Стразбуру одбио да наметне било какве временске оквире у вези са дужином трајања судских поступака. Ни у једном писаном документу се не наводи конкретно који је то рок који се сматра разумним, али је опште прихваћено мишљење да је предмет старији од две године - стари судски предмет.¹¹⁷ Имајући у виду да се овакво становиште односи на кривичне поступке у којима су оштећена пунолетна

---

¹¹⁷<https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/250915/250915-vest9.html>

лица, свакако да би период трајања поступка са малолетним оштећеним лицима требало да буде знатно краћи.

Како је већ напред наведено, Конвенција УН о правима детета, која је утемељена на основним принципима предвиђеним Повељом уједињених нација предвиђа да у свим активностима које се тичу деце од примарног значаја су интереси детета без обзира на то да ли их спроводе јавне или приватне институције за социјалну заштиту, судови, административни органи или законодавна тела.¹¹⁸ Из наведене одредбе произлази и обавеза судова да поступају са нарочитом пажњом, као и да уважавају и поштују најбољи интерес детета у ситуацијама када се дете појави као учесник поступка, што значи да у случају да су оштећени малолетници не би смело да се одуговлачи са поступком.

7.11. Јавност поступка

Када су у питању поступци у којима су кривичним делом оштећена малолетна лица од значаја је и питање да ли у овим поступцима треба искључити јавност или не. Начело јавности је уставнопрвано начело од великог значаја за развој демократије и за спречавање самовољног и арбитрерног поступања судија у поступку. Да би у конкретном случају ово право било ограничено, то ограничење мора бити прописано Уставом, јер је право на јавни поступак једно од основних људских права, прописано чл. 32 ст. 1 Устава. Наведена законска одредба прописује да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за поретање поступка, као и оптужбама против њега.

Одредбе чл. 362 Законика о кривичном поступку прописују да је главни претрес јаван, а да главном претресу могу присуствовати само лица старија од 16 година. Одредбама чл. 32 ст. 3 Устава Републике Србије прописани су основи и разлози за искључење јавности: заштита интереса националне безбедности, заштита јавног реда и морала у демократском друштву, заштита интереса малолетника или приватности учесника у поступку или других оправданих интереса у демократском друштву. Веће може по службеној дужности или на предлог странке или браниоца, али увек након њиховог

---

¹¹⁸Конвенција УН о правима детета, чл. 3, ст. 1

изјашњења у било ком тренутку, почевши од отварања заседања па до завршетка главног претреса, искључити јавност у поступку. Јавност се може искључити како за цео главни претрес, тако и само за неки његов део, ако је то потребно због разлога који су предвиђени Уставом и Законом о кривичном поступку.

Уколико у поступку буде искључена јавност, у поступку ипак могу да присуствују странке, бранилац, оштећени и његов заступник. У случају искључења јавности, веће може дозволити да главном претресу присуствују поједина службена лица, научни, стручни и јавни радници, а може дозволити и да на захтев оптуженог присуствује и његов брачни друг, блиски сродници и лица са којим живи у ванбрачној или другој трајној заједници живота. Председник већа има обавезу да упозори лица која присуствују главном претресу на коме је јавност искључена да су дужна да све оно што су чули и сазнали током поступка чувају као тајну и да ће уколико буду открили те информације учинити кривично дело. Решење, којим веће доноси одлуку о искључењу јавности мора бити образложено и јавно објављено. У наведеном решењу веће треба да одлучи и о томе којим лицима је дозвољено да главном претресу присуствују. Наведено решење може се побијати само у поступку изјављивања редовног правног лека на пресуду, односно у жалби на пресуду или решењу које одговора пресуди.¹¹⁹

И док ЗОМ предвиђа да ће јавност увек искључити када се суди малолетнику,¹²⁰ када је у питању поступак у којима су малолетна лица оштећена није ништа регулисано. ЗКП предвиђа да ако се као сведок испитује лице млађе од 14 година, веће може одлучити да се за време његовог испитивања искључи јавност.

7.12. Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку

Осим процесне заштите коју предвиђа ЗКП, малолетни оштећени као учесници у кривичном поступку могу да уживају и посебну заштиту на основу одредаба Закона о програму заштите учесника у кривичном поступку. Овај закон уређује услове и поступак за пружање заштите и помоћи учесницима у кривичном поступку и њима блиским лицима,

---

¹¹⁹Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014, чл. 365

¹²⁰Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 75

који су услед давања исказа или обавештења значајних за доказивање у кривичном поступку изложени опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину.¹²¹ Наводи се и да се заштита предвиђена овим законом обезбеђује спровођењем Програма заштите, који представља скуп мера предвиђених овим законом које се примењују у циљу заштите живота, здравља, физичког интегритета, слободе или имовине заштићеног лица, према чл. 2 поменутог закона. Овај закон је значајан по томе што пружа заштиту свим учесницима кривичног поступка, и то осумњиченом, окривљеном, сведоку сараднику, сведоку, вештаку, стручном лицу, али и оштећеном. Како би се пружила што потупнија заштита предвиђа се да ако надлежни јавни тужилац или председник већа оцени да постоји непосредна опасност по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину учесника у кривичном поступку или блиског лица, обавестиће Јединицу за заштиту¹²² о потреби примене хитних мера, што значи да имају дискреционо право одлучивања о иницирању примене хитних мера. Одредбе чл. 27 одређују да руководилац Јединице за заштиту наређује примену хитних мера, уз сагласност учесника у кривичном поступку односно блиског лица.

Овакав вид заштите је значајан јер се може пружити и малолетним учесницима у поступку, што нарочито доприноси кривичноправној заштити малолетника. С обзиром да је за примену хитних мера неопходна сагласност учесника у поступку, а да малолетници немају процесну способност, сагласност у име малолетног лица или лица потпуно лишеног пословне способности даје законски заступник или старалац. У вези са пружањем заштите руководилац Јединице за заштиту одмах обавештава председника Комисије и надлежног јавног тужиоца или председника већа о примењеним хитним мерама. Примена хитних мера траје до доношења одлуке Комисије о захтеву за укључење у Програм заштите.¹²³

Након што Јединица за заштиту достави процену председнику Комисије, он има обавезу да одмах, а најкасније у року од три дана, закаже седницу Комисије. Након тога Комисија одмах, а најкасније у року од осам дана, доноси решење којим усваја или одбија

---

¹²¹ Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 1

¹²² Јединица за заштиту је специјализована организациона јединица Министарства унутрашњих послова која спроводи Програм заштите и обавља друге послове у складу са Законом о Програму заштите учесника у кривичном поступку. Ступањем на снагу Закона о програму заштите учесника у кривичном поступку, 01.01.2006. године, створени су институционални услови за рад Јединице за заштиту, као специјализоване јединице у оквиру Министарства унутрашњих послова. На овај начин је у Републици Србији законски установљено поступање надлежних органа, у циљу заштите учесника у кривичном поступку. Извор: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/ojdp/Jedinica+za+zastitu>

¹²³ Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 27

захтев за укључење у Програм заштите. О одлуци, Комисија одмах обавештава подносиоца захтева. Одлука Комисије је коначна.¹²⁴ Уколико Комисија усвоји захтев за укључење у Програм заштите, онда ће наложити руководиоцу Јединице за заштиту да са лицем чија заштита је одобрена закључи споразум о укључењу у Програм заштите и оно што је значајно за примену програма заштите јесте то да се спроводи од дана закључења споразума. Све до почетка Програма заштите траје примена хитних мера. Уколико Комисија донесе решење о одбијању захтева за укључење у Програм заштите, престаје и примена хитних мера.¹²⁵

Одредбе чл. 30 поменутог закона предвиђају да Споразум о укључењу у Програм заштите садржи:

- 1) споразумне стране;
- 2) изјаву заштићеног лица о добровољном укључењу у Програм заштите;
- 3) изјаву заштићеног лица да су подаци наведени у упитнику истинити и да у случају њихове неистинитости споразум може бити раскинут;
- 4) обавезе заштићеног лица: да се придржава упутстава Јединице за заштиту у току спровођења Програма заштите; да обавести Јединицу за заштиту о свакој промени околности која би могла да утиче на спровођење Програма заштите; да наведе своје рачуне, правне послове, финансијске и друге обавезе; да пре закључења правних послова већег значаја затражи сагласност Јединице за заштиту; да предузме све неопходне мере ради постизања финансијске самосталности до истека споразума;
- 5) обавезе Јединице за заштиту: да спроводи Програм заштите само уз неопходно потребна ограничења основних слобода и права заштићеног лица; да одреди време трајања и обим економске помоћи заштићеном лицу; да заштићеном лицу пружи потребну психолошку, социјалну и правну помоћ;
- 6) време трајања Програма заштите;
- 7) услове за раскид споразума;
- 8) клаузулу да је споразум закључен у једном примерку, да се чува код Јединице за заштиту, да је за време трајања Програма заштите доступан само Комисији, да се обавезе

---

¹²⁴ Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 28

¹²⁵ Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 29

проистекле из споразума не могу оспоравати у судском поступку, изјаву заштићеног лица да разуме садржај споразума и да је упознато са међусобним обавезама;

9) датум закључења споразума и потпис споразумних страна.

Специфичност приликом закључења оваквих споразума у случају када су оштећена малолетна лица се огледа у томе што Споразум у име малолетног лица или лица потпуно лишеног пословне способности закључује законски заступник или старалац. Значајна је и околност да и малолетници као учесници могу да уживају овако дефинисану заштиту и то не само малолетни учиниоци кривичних дела већ и малолетници који су оштећени кривичним делом, што је веома значајно право за заштиту малолетника и за побољшање заштите њихових људских права и њиховог положаја у поступку.

Ова мера иако веома корисна и повољна како за малолетне оштећене тако и за остале учеснике у поступку је заправо ограниченог карактера. Чланом 5 овог закона ограничена је примена програма заштите само на поступке када су учесници у кривичном поступку и блиска лица услед давања исказа или обавештења значајних за доказивање у кривичном поступку изложена опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину, а без тог исказа или обавештења било би знатно отежано или немогуће доказивање у кривичним поступцима за кривична дела: против уставног уређења и безбедности, против човечности и других добара заштићених међународним правом, организованог криминала.

Из напред наведеног се може закључити да овде постоји двоструко ограничење. С једне стране ограничена је примена програма заштите у случају да је исказ од круцијалног значаја за доказни поступак и да би без њега било знатно оштежано или немогуће доказати кривицу окривљеног. Оваква законска формулација значи да не би било места примени ове мере у случају када постоје и други докази. Ако би постојали други докази, могло би се избећи саслушање одређеног учесника у поступку, те примена оваквог вида заштите не би ни била потребна. Друго ограничење односи се на то што су таксативно наведене групе дела на која се програм заштите односи, тако да се овај програм не може применити на било које кривично дело, већ на дела где су повређени или угрожени државни интереси, повређене одредбе међународног права или је дело извршила организована криминална група.¹²⁶

---

¹²⁶ Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, чл. 5

8. Положај малолетног оштећеног у упоредном праву

Како бисмо увидели какав положај малолетни оштећени имају у правном систему других земаља, треба извршити анализу њиховог законодавства у овој области. Да би се утврдило да ли је положај малолетника повољнији у Србији или у неким другим земљама, неопходно је извршити поређење релевантих законских одредби. У овом делу рада биће приказане најзначајније одредбе које регулишу кривичноправну заштиту малолетних оштећених у праву Немачке и Хрватске.

Упоредивање са немачким правом је извршено због тога што немачко право представља једно од најзначајнијих и најразвијенијих законодавстава у оквиру европско-континенталног правног система.

Поређење домаћег права са правом Хрватске је извршено ради упоређивања положаја малолетника у праву државе из региона и државе суседа, која је при том до пре тридесетак година имала јединствени правни систем са нашом земљом и осталим бившим југословенским републикама.

8.1. Немачка

Положај малолетника у кривичноправном сиситему Немачке регулисан је Законом о малолетничком правосуђу (*Jugendgerichtsgesetz - JGG*) из 1974. године. Према одредбама овог закона, под малолетником се подразумева лице које је навршило 14 година живота, а није навршило 18 година, док млађе пунолетно лице има између 18 и 21 године живота.¹²⁷ Као извор права користи се и Законик о кривичном поступку (*Strafprozessordnung*) из 1877. године. Поменути законик је претрпео многобројне измене и допуне, али се у основи до данас одржао на снази. Значајан извор је и Устав Савезне Републике Немачке (*Grundgesetz*). У Немачкој је у примени и законодавство Европске уније, имајући у виду да је Немачка једна од држава чланица.

---

¹²⁷ Мирослав Вукомановић, чланак Кажњавање малолетника у кривичном законодавству Србије и у упоредном праву држава са простора бивше СФРЈ, Нова правна ревија, Часопис за домаће, њемачко и европско право, бр. 2/2014, издавач: Њемачко-босанскохерцеговачко удружење правника, Босна и Херцеговина и Немачка, стр. 36

Према немачком законодавству, односно према дефиницији која стоји у немачком Законику о кривичном поступку, оштећени је лице чија су лична или имовинска права непосредно оштећена кривичним делом.¹²⁸ Када је у питању положај малолетних оштећених у кривичном поступку Немачке, законодавац предвиђа решења која се не разликују много од решења у нашем законодавству.

Према одредбама које су садржане у Смерницама за кривични поступак и казнени поступак предвиђа се да у случају када се саслушавају сведоци млађи од осамнаест година, може се користити снимање на носачу звука са сликом, а то све у циљу избегавања вишеструког испитивања. Сматра се да поновљена испитивања осетљивих сведока треба што је могуће више избећи због проузроковања психолошког стреса код ових сведока. Значајно за саслушање и за смањење секундарне виктимизације је и то да приликом саслушања може да присуствује и особа од поверења, ако се на тај начин не угрожава сврха истраге.

Слично, као и у нашем закону, предвиђа се саслушање малолетника аудио или видео снимањем за кривична дела против полне слободе, против живота и тела, за злостављање штићеника или за кривична дела против личних слобода. Снимак је изједначен са записником о саслушању и на њега се сходно примењују одредбе о читању записника. Ове одредбе се односе на сведоке који су у време извршења дела били млађи од 18 година.

Како би се утврдила веродостојност и кредибилитет исказа малолетника, треба најпре проверити у каквом се психичком стању налази, те је због тога корисно прикупити те податке од родитеља, наставника, васпитача, а уколико буде потребно, може се ангажовати и канцеларија за социјалну заштиту младих. Уколико то не буде довољно за утврђивање кредибилитета исказа, онда се ангажује стручњак са посебним знањем и искуством у области дечије психологије.¹²⁹ Уколико судија процени да би саслушање оштећеног као сведока могло проузроковати значајан психолошки стрес, према таквом оштећеном треба поступати са посебним емпатијама и пажњом.¹³⁰

---

¹²⁸Ненад Стефановић, докторска дисертација „Имовинскоправни захтев оштећеног у кривичном поступку“, Нови Сад, стр. 90

¹²⁹Richtlinien für das Strafverfahren und das Bussgeldverfahren (Смернице за кривични поступак и казнени поступак), на снази од 1. јануара 1977, измењен од 1. децембра 2018. године, чл. 19

¹³⁰Richtlinien für das Strafverfahren und das Bussgeldverfahren (Смернице за кривични поступак и казнени поступак), на снази од 1. јануара 1977, измењен од 1. децембра 2018. године, чл. 19а

Немачки законодавац предвиђа да саслушање малолетника треба свести на минимум јер може стресно да утиче на оштећеног малолетника, а нарочито наводи да у случајевима када су малолетници оштећени сексуалним кривичним делом, а при том је окривљени признао извршење кривичног дела, и такво признање је веродостојно, како би се заштитио најбољи интерес детета треба ценити да ли је његово саслушање неопходно¹³¹

Како би се избегао додатни стрес по малолетне оштећене ограничава се могућност унакрсног испитивања. Лица млађа од 18 година непосредно испитује председник већа, а остали учесници у поступку који иначе имају право испитивања сведока, могу захтевати да председник већа постави допунска питања сведоцима. У изузетним ситуацијама, председник већа може допустити осталим учесницима у поступку да непосредно испитују малолетне оштећене, али то ће се десити само уколико председник већа процени да то неће бити на штету сведока¹³²

Иако је кривични поступак генерално посматрано јавне природе, немачки Закон о судству у чл. 172 набраја разлоге због који суд може искључити јавност и као један од разлога у тачки 4 наводи и испитивање особе млађе од 18 година.¹³³

Чак и кад је у поступку искључена јавност, то искључење се не односи на странке. Међутим, за разлику од нашег права, немачко право по том питању предвиђа један изузетак. Наиме, када се као сведок саслушава дете оштећено кривичним делом, у том случају сходно одредбама чл. 247 Немачког Законика о кривичном поступку има основа за примену одредбе о привременом удаљењу окривљеног из суднице. То треба учинити пре доласка детета, зато што се може десити да и сам сусрет делује обесхрабрујуће и стресно по малолетника. Након што се саслуша малолетник, оптужени се враћа у судници, чита му се исказ сведока, на који он може ставити примедбе односно постављати питања.¹³⁴

Како би се малолетник што више заштитио предвиђено је и да одмах након што буде саслушан буде удаљен из суднице, уколико његово присуство више није потребно. С обзиром на то да судница може да створи додатну несигурност и неповерење код

---

¹³¹Richtlinien für das Strafverfahren und das Bussgeldverfahren (Смернице за кривични поступак и казни поступак), на снази од 1. јануара 1977, измењен од 1. децембра 2018. године, чл. 222. ст. 2

¹³² Strafprozessordnung, Законик о кривичном поступку Немачке, чл. 241a

¹³³ Gerichtsverfassungsgesetz, (Закон о судовима), ступио на снагу 1950. године, последња измена 19. јуна 2019. године, чл. 172, тачка 4

¹³⁴Снежана Бркић, Посебна заштита деце и малолетника као оштећених и сведока у кривичном поступку (упоредноправни приступ), Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2006, Нови Сад, 2006. године, стр. 436

малолетника, преовладава мишљење да саслушање деце треба обављати у посебно опремљеној просторији из које је уклоњено све оно што неповољно утиче на дечју психу. Не сме се допустити да дете на суђење чека у ходнику у коме чекају и остали учесници у поступку, јер би и такав сусрет могао негативно да се одрази на малолетника, а учесници би могли и да делују сугестивно на сведока.

У Немачкој постоје посебне чекаонице и канцеларије за саслушање деце. Ове просторије су прилагођене деци, њиховом узрасту и пажњи, зидови су светлих боја, осликани фигурама из бајки, што све укупно одаје малолетнику утисак пријатељске средине и помаже опуштању детета.¹³⁵

Од велике је важности да се малолетник саслуша што је могуће брже након извршеног кривичног дела, јер постоји опасност да би дете могло да заборави детаље догађаја или да би лица из његовог непосредног окружења могла да утичу сугестивно на његов исказ. Дете не сме дуго чекати на саслушање, треба му дати предност над осталим сведоцима и треба га позивати што мањи број пута. Уколико се ослободи окривљени који живи са оштећеним малолетником у заједници или који иначе има директан утицај на њега, Служба за социјалну заштиту младих мора одмах бити обавештена о томе, како би могла да предузме све неопходне мере ради заштите оштећеног лица. Службу за социјалну заштиту о томе обавештава орган који је покренуо поступак ослобађања.¹³⁶

Имајући у виду најбитније карактеристике кривичноправне заштите малолетника у немачком праву, може се закључити да малолетници имају повољан положај и да се немачко законодавство не разликује у великој мери од нашег. Ипак, у немачком праву су неке одредбе детаљније и прецизније регулисане од наших, а и при том малолетници имају и нека права која нашим законом нису предвиђена, што указује на то да малолетници ипак имају повољнији положај у немачком праву у односу на српско. Неке од погодности су на пример то да се у изузетним случајевима искључење јавности може односити и на странке и да окривљени може бити привремено удаљен из суднице док се малолетник саслуша и то пре доласка детета, затим забрањено је да дете на суђење чека у ходнику где чекају и остали учесници поступка, затим у случају да се ослободи окривљени

---

¹³⁵Снежана Бркић, Посебна заштита деце и малолетника као оштећених и сведока у кривичном поступку (упоредноправни приступ), Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2006, Нови Сад, 2006. године, стр. 443

¹³⁶Richtlinien für das Strafverfahren und das Bussgeldverfahren (Смернице за кривични поступак и казни поступак), од 1. јануара 1977, измењен од 1. децембра 2018. године, чл. 221

који живи са оштећеним малолетником у заједници обавештава се Служба за социјалну заштиту младих, како би могла да предузме потребне мере ради заштите оштећеног лица. Ово су само неке од погодности предвиђене немачким законодавством, које би било препоручљиво увести и у наше право.

8.2. Хрватска

У Хрватској се положај малолетних оштећених лица регулише Законом о судовима за младеж, који садржи посебно поглавље посвећено кривичноправној заштити ових лица. То поглавље представља четврти део закона, под називом „Казненоправна заштита дјете“. Под дететом се подразумева лице које у време извршења кривичног дела није навршило 18 година живота.

Законом о судовима за младеж из 1997. године се уређује и материјалноправни и процесноправни положај малолетника и организација и надлежност судова за младеж. Овај закон предвиђа да се у оквиру редовних судова оснивају одељења за малолетнике. Одредбе наведеног закона прецизирају и да су Већа за малолетнике искључиво надлежна судити свим малолетним учиниоцима без обзира на тежину почињеног кривичног дела. Њихова надлежност проширена је и на млађе пунолетне особе као и на одрасле извршиоце који почине неко кривично дело на штету деце и малолетника.¹³⁷

У Хрватској су у општинским судовима у седишту жупанијског суда, као и у жупанијским судовима основана одељења за младе која се састоје од већа за младе и судија за младе. А веће за младе је основано и при Врховном суду Републике Хрватске.¹³⁸

Према одредбама чл. 38 поменутог закона, судије и адвокати који поступају у оваквим поступцима морају нарочито имати изражену склоност и интересовање за васпитање, потребе и напредак младих и имати основна знања из области криминологије, социјалне педагогије, психологије младих и социјалног рада за младе особе. А у већима за младе, у суђењу учествују и судије поротници за младе, који се именују из редова професора, учитеља, васпитача и који имају искуства у васпитном и образовном раду са омладином.

---

¹³⁷ Анте Царић, Ивана Кустура, „Судови за младеж: устројство, састав и надлежност према Закону о судовима за младеж“, у: „Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2009, 2009. године, стр. 858

¹³⁸ Закон о судовима за младеж Републике Хрватске, (НН 84/11, 143/12, 148/13, 56/15), чл. 37

У поступцима када су кривична дела учињена на штету малолетника суде судови за младе уколико је учињено једно од следећих дела из Казненог закона Републике Хрватске: кривична дела против полне слободе и зрелости, кривична дела против брака, породице и омладине, тешко убиство, чедоморство, учешће у самоубиству, незаконито одузимање слободе, отмица, злоупотреба службе или јавне власти, трговина људима и ропство, међународна проституција, преношење полно преносивих болести, насилничко понашање. За разлику од нашег законодавца који предвиђа поступање посебног већа само у случају када су учиниоци ових дела пунолетна лица, хрватски закон не прави разлику између пунолетних и малолетних учинилаца, већ свима њима суди суд за младе.¹³⁹

Уколико се као сведок испитује дете које је оштећено кривичним делом из чл 113. наведеног закона, а при том дете у тренутку испитивања није навршило шеснаест година, такво испитивање ће се спровести према одредбама чл. 292 Закона о казненом поступку. Према одредбама Закона о казненом поступку испитивање детета које није навршило 14 година живота води истражни судија, ако посебним законом није другачије одређено. Према наведеној одредби, испитивање ће се вршити у посебној просторији у којој се дете налази, преко аудио-видео уређаја, без присуства судије и странака у просторији. Испитивање се врши уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица, а саслушању може да присуствује чак и родитељ или старатељ уколико то није супротно интересима детета. Остали учесници у поступку могу да постављају питања тек након што добију одобрење од судије. Саслушање ће бити снимљено, а снимак ће бити запечаћен и биће приложен уз записник. Одредбе истог закона наводе да ако је у питању малолетник између 14 и 18 година испитивање обавља истражни судија.¹⁴⁰

Закон предвиђа и могућност да се малолетници који су оштећени кривичним делом из чл. 113. овог Закона, уместо у суду испитају у свом стану или другом посебно опремљеном простору.¹⁴¹ У случају да је дете саслушано на овај начин, снимак саслушања ће бити репродукован на главној расправи.

---

¹³⁹ Закон о судовима за младеж Републике Хрватске, (НН 84/11, 143/12, 148/13, 56/15), чл. 113

¹⁴⁰ Закон о казненом поступку, НН 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, ступа на снагу 27.07.2017. године, чл. 292, ст. 1 и 2

¹⁴¹ Закон о судовима за младеж Републике Хрватске, (НН 84/11, 143/12, 148/13, 56/15), чл. 115, ст. 3

У циљу заштите најбољег интереса детета, на малолетнике се не примењују одредбе о присилном довођењу, новчаном и затворском кажњавању због одбијања сведочења. Када је потребно да малолетник сведочи, позив му се упућује преко његових родитеља.

За заштиту интереса малолетника значајна је и одредба по којој истражни судија или председик већа, може уколико утврди да је потребно малолетном оштећеном поставити пуномоћника ради заштите права и интереса. Они могу поднети предлог за постављање пуномоћника председнику суда. Председник суда ће пуномоћника поставити из реда адвоката, који морају имати склоност и интересовање за васпитање, потребе и напредак младих са листе адвоката за младе Хрватске адвокатске коморе. У оваквим поступцима, адвоката не може заменити адвокатски приправник.¹⁴²

Јавни тужилац за младе и судија за младе ће о чињеницама и околностима које су погодиле извршењу кривичног дела обавестити надлежни центар за социјални рад, како би се предузеле мере заштите права и добробити малолетника.¹⁴³ Јавни тужилац је дужан да се обрати центру за социјални рад, ради покретања ванпарничног поступка против родитеља који злоупотреби или грубо крши родитељску одговорност, дужности и права, ради лишења родитељског права или одузимање права на живот с дететом, уколико се то утврди током кривичног поступка.¹⁴⁴

Након анализе релевантних законских одредби које регулишу кривичноправни положај малолетног оштећеног у Хрватској, може се доћи до закључка да је најзначајнија разлика то што у Хрватској постоје посебна одељења за малолетнике, док код нас у овим поступцима суде већа којима председава судија који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица. Осим тога, између српског и хрватског законодавства нема значајнијих разлика.

---

¹⁴² Закон о судовима за младеж Републике Хрватске, (НН 84/11, 143/12, 148/13, 56/15), чл. 116, ст. 1

¹⁴³ Закон о судовима за младеж Републике Хрватске, (НН 84/11, 143/12, 148/13, 56/15), чл. 117

¹⁴⁴ Закон о судовима за младеж Републике Хрватске, (НН 84/11, 143/12, 148/13, 56/15), чл. 118

9. Емпиријско истраживање

Истраживање је спроведно у Основном суду у Нишу, увидом у списе 20 предмета, изабраних методом случајног узорка, у којима су кривичним делом оштећена малолетна лица. Период обухваћен истраживањем је период од 01.01.2013. године до 31.12.2017. године, док је место истраживања територија за коју је утврђена месна надлежност Основног суда у Нишу.

Хипотезе које су проверене предметним истраживањем су:

1. Малолетна лица су у највећем броју случајева оштећена кривичним делима из деветнаесте главе Кривичног законика Републике Србије, односно кривичним делима против брака и породице
2. Малолетна оштећена лица су саслушана пред судом у присуству психолога Центра за социјални рад
3. Малолетници нису саслушани у посебним судским просторијама или у својим становима
4. У већини случајева испоштована су процесна правила која су усмерена на хитно поступање
5. У кривичним поступцима у којима су оштећени малолетници у већини случајева се примењује начело јавности
6. Положај малолетних оштећених је бивао повољнији кроз историју
7. Позитивноправни прописи Републике Србије који регулишу положај малолетних оштећених се не разликују у великој мери у односу на законодавна решења у Немачкој и Хрватској

9.1 Анализа резултата добијених пред Основним судом у Нишу

Увидом и анализом списка 20 предмета Основног суда у Нишу, у којима су малолетна лица оштећена кривичним делом, у периоду од 01.01.2013. до 31.12.2017. године, дошло се до следећих резултата и закључака:

Увидом у предмете који су били узорак истраживања дошло се до закључка да је у највећем броју предмета, и то чак у 11 предмета малолетно лице било оштећено

кривичним делом недавање издржавања из чл. 195 Кривичног Законика Републике Србије, у два предмета је било оштећено кривичним делом запуштање и злостављање из чл. 193 КЗ РС, једном су у питању биле лаке телесне повреде из чл. 122 КЗ РС, једном недозвољене полне радње из чл. 182 КЗ РС, два пута је било кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ РС, два пута су малолетници из предмета који су чинили узорак истраживања били оштећени кривичним делом угрожавања јавног саобраћаја из чл. 289 КЗ РС, а једном је у питању било и насилничко понашање из чл.344, ст. 1.

На основу спроведеног истраживања може се закључити да су малолетници најчешће били оштећени кривичним делима из деветнаесте главе КЗ РС, односно кривичним делима из групе дела против брака и породице, и то у чак 15 случајева. Овакав резултат истраживања не треба да зачуди, имајући у виду да су малолетници највише усмерени на чланове своје породице, са којима имају однос љубави и поверења, као и крвну везу. Треба имати у виду и инфериорни положај деце у односу на родитеље, положај психичке, емоционалне и економске зависности, те да злоупотребом тог односа од стране одраслих чланова породице, управо и долази до оваквих кривичних дела. У вези са тим је и податак да је у већини предмета, односно у чак 15 случајева малолетно лице било оштећено кривичним делом у коме се као извршилац дела јавља лице које малолетник не само да познаје, већ је са њим и у крвној вези. У преосталих пет предмета, малолетници нису познавали учиниоце дела, и то су била два предмета у којима је малолетник оштећен кривичним делом угрожавања јавног саобраћаја, једном се радило о насилничком понашању, и по један предмет где је малолетник оштећен кривичним делом недозвољене полне радње и лаке телесне повреде.

У само 5 од укупно 20 предмета колико је обухваћено узорком, малолетна оштећена лица су била саслушана. У преосталим случајевима, суд је проценио да није неопходно да саслушава малолетнике, јер је у истрази било прикупљено и на главном претресу изведено довољно доказа за расветљавање и решавање кривичноправних ствари, те је поштедео малолетнике непотребног стреса, који би могло да проузрокује саслушање пред судом. Овакво поступање суда је рационално и у најбољем интересу малолетних лица, зато што се на овај начин пре свега избегава секундарна виктимизација, и малолетници су лишени боравка у судском амбијенту, који би за њих могао да изазове осећај непријатности и нелагоде. На овај начин, суд је свакако поступио у складу и са законском регулативом

наше земље, јер се оваквим одлукама штити најбољи интерес детета, који је примарно начело утврђено Конвенцијом УН о правима детета и нашим Породичним законом.

Приликом истраживања, утврђено је и да су у два предмета малолетна лица, саслушана само једном, а у два предмета су била саслушана два пута. И на овај начин је суд поступио у складу са заштитом најбољег интереса детета. Овакво поступање суда је такође и у складу са законским одредбама нашег важећег права, које предвиђају да се саслушање може спровести највише два пута, а само изузетно и више од тога. Очигледно је суд у конкретним случајевима сматрао да је један исказ оштећеног лица довољан и да тај доказ посматран појединачно и у односе на све остале доказе као целине може да буде довољан за доношење одлуке. У само једном предмету малолетно лице је саслушано више од два пута, што према ЗОМ-у представља изузетак од правила и може да се примени само ако је то неопходно ради остварења сврхе кривичног поступка. Иако је у том случају судија у обавези да посебно води рачуна о заштити личности и развоја малолетног лица, у конкретном случају испитивање малолетног лица се ни на који начин није разликовало од првог и другог саслушања. Главни разлог да се малолетник саслушава више од два пута, је остварење сврхе кривичног поступка, односно расветљавање и решавање кривичноправне ствари.

Из оваквог поступања суда може се закључити да у том случају сврха кривичног поступка има претежнији интерес у односу на најбољи интерес малолетног лица. Посредно посматрано, и остварење сврхе кривичног поступка и утврђивање истине је такође у интересу малолетника, али би било пожељно да кроз једно или два испитивања суд дође до свих потребних одговора, како би се треће и свако наредно испитивање избегло, и како би се истовремено постигла и сврха кривичног поступка и заштитио најбољи интерес малолетника. Међутим, уколико се малолетник испитује више од два пута, било би пожељно да се у том случају треће и свако наредно испитивање врши или у стану малолетника или у некој посебној просторији у суду, како би се могућност секундарне виктимизације свела на минимум.

У случајевима у којима су саслушана малолетна лица, саслушање је обављено у судници у којој се одржавао главни претрес. У предметима који су били предмет истраживања ниједно малолетно лице није саслушано у посебној просторији у суду, нити је коришћена техника видео или аудио снимања. Није искоришћена ни законска могућност

саслушања малолетника у њиховом стану. Када треба да се саслушава малолетно лице, суд има дискрециону оцену да одлучи у којој просторији и на који начин ће саслушати малолетника. С обзиром на то да суд није искористио ове могућности које му закон ставља на располагање, може се закључити да је сматрао да у конкретном случају нема потребе за посебним саслушањем малолетника у издвојеним просторијама, имајући у виду својства малолетника и природу извршеног кривичног дела, или можда нису постојале техничке могућности за спровођење овакве врсте саслушавања.

Када су малолетна лица саслушавана, саслушању је присуствовао и психолог органа старатељства, односно код нас Центра за социјални рад „Свети Сава“. Мада улога психолога у конкретном случају није детаљније објашњена, нити је у закону предвиђено које су тачно обавезе психолога у оваквим ситуацијама, претпоставља се да психолог покушава да малолетника пред испитивање припреми за оно што следи приликом саслушања, да развије код њега однос поверења и сигурности према органима поступка. Улога психолога има већи значај пре почетка саслушања, јер је у конкретним случајевима на главном претресу улога психолога била сведена само на присуство, без икакве активности.

Имајући у виду да су предмет истраживања били предмети у којима су оштећена малолетна лица, а нарочито имајући у виду њихов специфичан узраст и зрелост како у тренутку извршења кривичног дела, тако и у време вођења поступка, потребно је применити законске одредбе у вези заштите њиховог интереса. Сходно одредбама Законика о кривичном поступку, малолетно оштећено лице мора имати законског заступника. Законски засупник је овлашћен да ради потпуније правне заштите, ангажује пуномоћника, како би се на стручан и професионалан начин заштитила права оштећеног у поступку. Законски заступник малолетног лица може бити један од родитеља, а уколико суд утврди да постоји могућност да су интереси детета у колизији са интересом родитеља који треба да буде законски заступник, у том случају ће се суд обратити Центру за социјални рад, како би Центар као Орган старатељства поставио заступника, који ће на адекватан начин моћи да заштити права и интересе малолетног оштећеног лица у кривичном поступку.

У наведеном истраживању је утврђено да је у 16 предмета законски заступник била мајка малолетника, а у свега 4 предмета законски заступник је био отац. Отац је био

законски заступник у два предмета у којима је малолетник био оштећен кривичним делом угрожавање јавног саобраћаја и два пута кад је у питању било запуштање и занемаривање од стране мајке. У свих 20 предмета, законски заступници су имали и пуномоћника из реда адвоката, сходно одредбама чл. 154 ЗОМ-а. Из наведених законских одредби, може се закључити да наше законодавство предвиђа обавезно заступање малолетних оштећених лица.

Пред судовима у нашој земљи је често повређено право на суђење у разумном року, како у грађанским, тако и у кривичним поступцима. Међутим, када су у питању резултати спроведеног истраживања, дошло се до закључка да је већина поступака поводом кривичних дела којима су оштећена малолетна лица, трајало у просеку краће од осталих кривичних поступака, што значи да се ипак приликом поступања узима у обзир начело хитности. Треба имати у виду да иако је било доста поступака који су завршени у релативно кратком временском периоду, било је и оних поступака који су трајали несразмерно дуго у односу на начело хитности.

У истраживању које је спроведено пред Основним судом у Нишу, показало се да је најдужи поступак трајао једну годину и 10 месеци, узимајући у обзир трајање поступка од тренутка пријема списка предмета у Основни суд у Нишу па до правноснажног окончања поступка. У конкретном случају, поступак је овако дуго трајао, пре свега због великог броја одложених рочишта за главну расправу, који су били узроковани неодрживањем сведока. Поготово треба имати у виду да је само првостепени поступак трајао толико дуго, јер у конкретном случају није било изјављивања жалбе, па самим тим није ни вођен поступак по редовном правном леку. Најкраћи поступак је трајао свега два месеца, од тренутка подношења оптужног предлога од стране Основног јавног тужилаштва у Нишу до правноснажног окончања поступка.

Највећи број поступака који су били обухваћени истраживањем, имајући у виду укупно трајање поступка без обзира да ли је окончан у првом или другом степену су трајали краће од 6 месеци, и то чак 12 поступака. У 4 предмета поступак је трајао од 6 до 12 месеци, а у 4 предмета је поступак трајао између 12 и 24 месеца. Када се имају у виду поступци који су правноснажно окончани у првом степену без изјављивања правног лека, од 13 предмета 8 је трајало краће од 6 месеци, 3 су трајала између 6 и 12 месеци, а само 2 дуже од годину дана. У случају изјављивања жалбе и вођења другостепеног поступка,

жалба је изјављена у 7 предмета, у 4 је по жалби одлучено за мање од 30 дана и то је чак у једном одлука донета у року од 7 дана, у једном између месец дана и два месеца, а у 2 између два и три месеца.

Може се закључити да су и Основни и Виши суд поступали у већини случајева ажурно и да поступци нису трајали несразмерно дуго. Међутим, једна замерка би се могла истаћи на рачун Основног суда, јер је приликом истраживања утврђено да понекад у случају изјављивања жалбе прође дуг временски период од самог изјављивања жалбе до отпремања списка предмета Вишем суду. Некад је дужи временски период био потребан да списи предмета „стигну“ до Вишег суда од периода који је био потребан да се одлучи по жалби.

	мање од 6 месеци	између 6 – 12 месеци	између 12 – 24 месеца
Укупно трајање поступка до правноснажног окончања без обзира на то да ли је окончан у првом или другом степену	12	4	4
Дужина трајања само првостепеног поступка	8	3	2
Дужина трајања само другостепеног поступка	7	/	/

Табела бр. 1: дужина трајања кривичних поступка у којима су у својству оштећеног била малолетна лица у пракси Основног суда у Нишу у периоду од 01.01.2013. до 31.12.2017. године

У само једном предмету, у кривичном делу угрожавања јавног саобраћаја било је потребно да се приступи препознавању лица ради утврђивања идентитета окривљеног. Овако мали број предмета у којима је вршено препознавање је и разуман и логичан, имајући у виду да су у више од половине предмета који су били предмет истраживања, малолетници познавали извршиоца дела јер су најчешће били оштећени кривичним делима против брака и породице. У том случају није ни било потребно приступити препознавању, сходно томе да су извршиоци тих кривичних дела били чланови породице малолетног лица.

Истраживањем је утврђено да је главна расправа била јавна у чак 19 предмета и да је у тим случајевима суд очигледно стао на становиште да у складу са природом кривичних дела и интересима малолетних лица искључење јавности није неопходно и да се јавним главним претресом неће угрозити интереси малолетних лица оштећених кривичним делом. Јавност је била искључена у поступку који је вођен због дела недозвољене полне радње из чл. 182 КЗ РС. У овом случају, јавност је била искључена само са дела главног претреса и то оног дела када се саслушавало малолетно лице.

Иако и у данашњем друштву и модерној држави, има још увек доста простора за унапређење положаја и заштите малолетног оштећеног, треба имати у виду да је кроз историју њихов положај био далеко неповољнији. Оскудни су извори из којих се може сазнати о положају малолетног оштећеног у давним временима, али из онога што је доступно, може се закључити да се сматрало да малолетнику најбољу заштиту могу да пруже родитељи и остали чланови породице. Оно што представља велики проблем је то што су најчешће управо родитељи били извршиоци кривичних дела према малолетницима. Положај малолетног оштећеног достигао је извесни напредак тек у двадесетом веку.

Иако се из резултата истраживања може закључити да положај малолетног оштећеног у периоду истраживања у пракси Основног суда у Нишу није увек био повољан и у складу са важећим законодавством, треба истаћи да у односу на раније епохе историје, ипак представља значајан корак напред кад је у питању кривичноправна заштита малолетника.

Када се резултати истраживања упореде са позитивноправним нормама немачког и хрватског права, може се доћи до закључка да сва три правна система у основи на сличан начин регулишу кривичноправну заштиту малолетника, с тим да немачко право предвиђа повољнији положај малолетника у односу на српско и хрватско.

10. Упоредивање добијених резултата и провера постављених хипотеза

На основу истраживања које је спроведено анализирајући 20 предмета у пракси Основног суда у Нишу у којима су кривичним делом била оштећена малолетна лица, дошло се до следећих закључака:

У чак 15 предмета који су били предмет истраживања малолетници су били оштећени кривичним делима из деветнаесте главе Кривичног законика Републике Србије, односно кривичним делима против брака и породице, док је у преосталих пет предмета, кривично дело којим је оштећен малолетник било из преосталих глава Кривичног законика. Из обрађеног узорка, несумњиво се може утврдити да су малолетна лица најчешће жртве кривичних дела које чине чланови њихових породица. У питању су различита дела из групе дела против брака и породице, али најчешће је то било недавање издржавања, а поред тога ту су била и дела запуштање и злостављање, као и насиље у породици. На основу резултата добијених истраживањем, **потврђена је прва хипотеза истраживања** да су малолетници најчешће оштећени кривичним делима из групе дела против брака и породице.

У предметима који су били обухваћени истраживањем, оштећени малолетници су били саслушани само у пет предмета, али оно што је значајно је да је у свим тим случајевима приликом саслушања био присутан и психолог Центра за социјални рад „Свети Сава“, како би припремио малолетно лице за догађања која следе на саслушању и како би својим присуством пружио подршку током саслушања. На овај начин, **потврђена је и друга хипотеза** а то је да су малолетни оштећени саслушани пред судом у присуству психолога Центра за социјални рад.

На основу обрађеног узорка дошло се до закључка да у свих пет предмета у којима су саслушана малолетна оштећена лица, саслушање је обављено у судници у којој се одржавао главни претрес. Ни у једном од поменутих предмета, саслушање није обављено ван суднице, односно суд није искористио законску могућност да саслушање обави у посебној просторији у суду или да се саслушање обави употребом аудио или видео снимања. Такође, ни у једном предмету није обављено саслушање малолетника у њиховом стану. У предметима који су ушли у узорак истраживања, суд је своје дискреционо овлашћење користио тако да су сви малолетници саслушани у судници, а ниједан ван

суднице. Овако утврђеним резултатим истраживања, **потврђена је и трећа хипотеза** истраживања, а то је да малолетници нису саслушани у посебним судским просторијама или у својим кућама.

Истраживањем је утврђено да је у 12 предмета поступак трајао краће од 6 месеци. У 4 предмета поступак је трајао од 6 до 12 месеци, а у 4 предмета је поступак трајао између 12 и 24 месеца, имајући у виду дужину трајања поступка од пријема предмета у Основни суд до правноснажног окончања поступка. У случају поступака који су правноснажно окончани у првом степену од 13 предмета 8 је трајало краће од 6 месеци, 3 су трајала између 6 и 12 месеци, а само 2 дуже од годину дана. У случају изјављивања правног лека и вођења другостепеног поступка, жалба је изјављена у 7 предмета, у 4 је по жалби одлучено за мање од 30 дана, у једном између месец дана и два месеца, а у 2 између два и три месеца. Наш законодавац не наводи конкретно колико дуго треба да траје поступак у коме је предвиђено начело хитности, нити наводи шта се сматра хитним поступком, а у ком случају је начело хитности повређено. Ипак, приликом процене да ли је неки кривични поступак био хитан треба имати у виду дужину трајања осталих кривичних поступака у којима нису оштећена малолетна лица, затим чињеницу да је поред поштовања начела хитности потребно и правилно и законито расветлити и решити кривичноправну ствар и да с обзиром на сложеност случаја некада то није могуће учинити у кратком временском периоду, да је поред значаја начела хитности, значајно и утврђивање истине у поступку. Узимајући у обзир све те факторе, за поступке који су били предмет истраживања и који су у већини случајева били расветљени у кратком временском периоду, може се рећи да је овим истраживањем **потврђена и четврта хипотеза**, односно да су поступци у којима су оштећена малолетна лица у већини случајева хитни.

Имајући у виду резултате истраживања, дошло се до закључка да је кривични поступак био јаван у целом свом току у 19 предмета и да је суд сматрао да се тиме не повређују интереси малолетних лица и њихова приватност. У једном предмету, суд је искључио јавност, али само у делу главног претреса када је саслушано малолетно лице, док је у осталом току кривични поступак био јаван. Јавност је била искључена у поступку који је вођен због дела недозвољене полне радње из чл. 182 КЗ РС. Овако добијеним резултатим истраживања **потврђена је и пета хипотеза**, а то је да је у већини случајева главни претрес био јаван.

Истраживањем је утврђено и да малолетници данас имају доста повољнији положај него што су имали кроз историју. У прилог томе говоре и примери из праксе Основног суда у Нишу, али и наше законодавство у области кривичноправне заштите малолетника у целини посматрано. Без обзира на то што и данашњи положај малолетника није савршен, знатно је бољи него раније. На овај начин је **потврђена и шеста хипотеза**, а то је да је положај малолетних оштећених постајао повољнији кроз историју.

Након спроведене анализе предмета из судске праксе Основног суда у Нишу и одредаба које регулишу кривичноправну заштиту малолетника, утврђено је да норме хрватског права на веома сличан начин пружају заштиту оштећеним малолетницима. Између нашег и немачког права постоје неке разлике које чине да малолетници у Немачкој имају нешто повољнији положај од малолетника у Србији, али генерално посматрано у највећем делу норме немачког права су доста сличне нашем праву. Овим је **потврђена и седма хипотеза** да позитивноправни прописи Републике Србије који регулишу положај малолетних оштећених се не разликују у великој мери у односу на законодавна решења у Немачкој и Хрватској.

Закључак

Малолетници који учествују у кривичном поступку сходно годинама и својствима личности, представљају осетљиву категорију, без обзира на њихов кривичноправни статус. Ипак, када је реч о малолетним оштећенима њима треба пружити појачану пажњу, јер су они већ претрпели штетне последице извршеним кривичним делом, те је потребно избећи да доживе додатан стрес и трауме током вођења поступка.

Како би им се пружила адекватна процесна заштита и како би се избегла секундарна виктимизација, наш законодавац одредбама релевантних закона пружа кривичноправну заштиту малолетницима. Како би се утврдило да ли се тако прописана заштита примењује у пракси, извршено је истраживање у Основном суду у Нишу.

С обзиром на то да је у највећем броју случајева малолетно лице било оштећено кривичним делима из групе дела против брака и породице, очигледно је да би породица као примарна средина у којој се малолетно лице развија и расте требало да му пружи сигурност, подршку, љубав и окружење у коме ће се уважавати најбољи интерес детета, али у неким случајевима није тако па и долази до оваквих кривичних дела. У том смислу би требало да се делује превентивно, да се законодавним одредбама охрабре малолетни као и лица из њихове околине који сведоче кривичним делима над малолетницима да се обрате надлежним институцијама, да дете може да се обрати школском психологу чим примети прве знаке непријатељског поступања према њему, као и да психолог у том случају има обавезу да случај пријави полицији и да се обрати Центру за социјални рад ради пружања подршке и помоћи детету. Осим тога, од значаја би било и да се у оквиру различитих обавезних програма и радионица у школи, деца упознају са својим правима, и то на начин погодан да га деца разумеју и схвате.

У циљу заштите малолетника било би сврсисходно да се улога психолога законом детаљније регулише и да се предвиде већа овлашћења психолога, и то у различитим фазама поступка, почевши од пријављивања случаја надлежним органима уколико има сазнања о томе, затим припреме малолетника за испитивање, преко учествовања приликом самог испитивања са акцентом на активније поступање психолога у том случају уместо пасивног присуства које је сада заступљено, до пружања помоћи након завршеног кривичног поступка и пружања подршке приликом опоравка.

Када је у питању место испитивања малолетника, свакако да би било препоручљиво да приликом процене суда да ли треба малолетника саслушати у судници, законодавац обавезе суд да се консултује са психологом који је упознат са психичким стањем у ком се малолетник налази. Психолог, као стручно лице би могао да да мишљење на који начин ће се саслушање и боравак у судници одразити на психичко стање малолетника, као и да ли ће исказ дат у таквим условима бити ваљан или ће бити продукт страха и несигурности коју би код малолетника могла да изазове атмосфера у судници као и присутна лица.

Било би препоручљиво и да суд има обавезу да у образложењу пресуде наведе разлоге због којих је одлучио да малолетника ипак саслушава у судници, јер би се на тај начин и судије више и детаљније посветиле анализи питања места саслушања малолетника. У супротноном, може да се деси да законске одредбе о саслушању у посебној просторији или стану, остану непримењене у пракси и да се по аутоматизму малолетници увек саслушавају у судници. Проблем код спровођења ове мере може да буде и непостојање адекватних просторија у суду, као и њихова лоша техничка опремљеност. У том случају би требало одвојити извесна новчана средства из буџета суда за опремање ових просторија и за побољшање техничких могућности за саслушање у посебној просторији или у стану малолетника. Новчана средства суд би могао да прикупи и конкурисањем на конкурс за доделу средстава прикупљених по основу опортунитета.

Када је у питању законска регулатива начела хитности у поступцима у којима су оштећена малолетна лица, законодавац веома кратко то регулише, и то само у једном члану ЗОМ-а, тако што наводи да је кривични поступак за кривична дела из чл. 150 ЗОМ-а хитан. Недостатак таквог одређивања начела хитности у поменутом члану огледа се у томе што законодавац не регулише прецизније шта се сматра хитним поступком, нити наводи конкретне временске оквире или рокове. Други недостатак оваквог регулисања је то што се хитно поступање предвиђа само за дела из чл. 150 ЗОМ-а. Такво регулисање би значило да у кривичним поступцима поводом осталих кривичних дела, не треба да се поступа у складу са начелом хитности, што је свакако у супротности са најбољим интересима малолетних лица. У случају када су у поступку оштећена малолетна лица, треба имати у виду пре свега њихов психички развој, стање свести, дужину трајања поступка, у којој мери долазак пред суд и саслушање негативно утичу на малолетника, као и да све то може да изазове страх одређеног интензитета без обзира на то којим су кривичним делима

оштећени. Могло би се рећи да законодавац када предвиђа хитно поступање узима у обзир објективни критеријум, односно врсту и тежину кривичног дела, а било би много исправније када би имао у виду субјективни критеријум, односно осећања малолетника, штетне последице које дугачки поступци могу да оставе на његов развој, као и могућност секундарне виктимизације и ревиктимизације.

Како би се омогућило хитно поступање у свим предметима, законодавац би могао најпре проширити начело хитности на све поступке у којима су оштећена малолетна лица без обзира на то о ком се кривичном делу ради. Уз то би било веома значајно и да законодавац да неке смернице или макар временски оквир за поступање у оваквим предметима или да макар одреди краће рокове за предузимање појединих радњи.

Пожељно би било одредити и строге казне за оне странке у поступку које поступају несавесно и својом кривицом и немарним понашањем одуговлаче поступак или злоупотребљавају права која им законодавац ставља на располагање, а све то како би поступак трајао што дуже и како би пролонгирани доношење одлуке. У том смислу су и одредбе чл. 90 Закона о судијама, које предвиђају да уколико судија својим несавесним и неодговорним понашањем утиче на то да поступак траје несразмерно дуго, такво поступање судије сматраће се дисциплинским прекршајем.

Као и приликом одлучивања о месту саслушања малолетника, суд би пажљиво требало да размотри и питање јавности у сваком конкретном случају. Начело јавности једно је од основних начела у кривичном процесном праву, које је предвиђено између осталог да би се смањила самовољност и арбитрерност у поступању судија, док искључење јавности представља изузетак. Ипак, без обзира на то, имајући у виду да су малолетници као оштећени осетљива група, самим тим би и нека правила која регулишу поступак морала да буду прилагођена њиховој специфичној природи. Сходно томе, сврсисходно би било наметнути судији обавезу да образложи због чега у конкретном случају није искључио јавност. Судија не би морао да доноси посебно решење, већ би то могао да наведе у образложењу пресуде којом решава конкретну кривичноправну ствар.

Законик о кривичном поступку правилно наводи да је искључење јавности противно том закону битна повреда поступка, па би сходно томе требало предвидети да и јавни главни претрес и неискључивање јавности у појединим ситуацијама може да буде битна повреда поступка, уколико има штетна дејства по права и интересе малолетника.

Имајући у виду све напред изложено, може се закључити да су малолетници који су били оштећени кривичним делима у кривичним поступцима који су чинили предмет истраживања, ипак у већини случајева имали повољан положај. Међутим, запажа се и да има доста простора за побољшање положаја малолетних лица. Било би пожељно и корисно да судије које поступају у оваквим предметима примењују посебна знања и вештине из области кривичноправне заштите малолетних лица, као и да постоји ефикасан механизам који ће контролисати и санкционисати поступање свих учесника у поступку које није у складу са најбољим интересом малолетника. У супротном, могло би да се деси да малолетник буде оштећен не само кривичним делом, већ и поступањем суда у кривичним поступком, што би се свакако и те како негативно одразило на његов душевни развој. У тој ситуацији дошло би до тога да осим што су права малолетника повређена или угрожена кривичним делом, да буде повређено или угрожено и право малолетника на правично суђење гарантовано Уставом Републике Србије.

Сходно свему напред наведеном и уз уважавање чињенице да малолетни оштећени донекле имају повољан положај у Србији, очигледно је да има још доста простора за напредак и да је у области кривичноправне заштите неопходно извршити темељну реформу законодавства. Поједине законске одредбе је потребно детаљније и прецизније формулисати. Значајно би било и када би се проширио опсег заштите и када би се предвидели и неки нови начини кривичноправне заштите малолетника, који се успешно примењују у другим земљама. У интересу малолетника би било и да одредбе ЗОМ-а као *lex specialis* у овој области прате измене и допуне осталих закона, како се не би десило да овај закон предвиђа поступање истражног судије, који више као институт не постоји у нашем праву. Осим тога, постојеће одредбе закона треба прилагодити и тренутним друштвеним приликама и у већој мери уважавати препоруке Комитета за права детета. Неопходна је и редовна и садржајна едукација запослених у органима који поступају са малолетницима, као и улагање у техничку опрему. Испред свега је најбитније, истински и са значајем уважавати најбољи интерес детета на нивоу државе и друштва, а онда ће и законодавство и његова примена у пракси бити на страни малолетника.

Литература

- Илић И, Процесна заштита малолетних жртава злостављања и занемаривања; Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 66/2014, Ниш
- Кнежевић С, Кривично процесно право, општи део, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2015. године
- Илић И, Положај оштећеног у кривичном поступку Републике Србије, у: Мобилна правна клиника: пружање правне помоћи у условима теренског рада, Ниш, Правни факултет, 2017 година
- Костић М, Константиновић Вилић С, Виктимологија - Основе учења кроз појединачне теме, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу, Ниш, 2012
- Стевановић И, Кривичноправни положај деце – жртава злостављања и занемаривања (реформа кривичног законодавства у Републици Србији). Правни живот, бр. 9/2005, књига 493, Том Први, стр. 1057–1076
- Јанковић Б, Радивојевић З, Међународно јавно право, Ниш, 2011. године, Пунта Ниш
- Тирић З, Димитријевић Б, Основи судске психијатрије и психологије, Ниш, 2009, Студентски културни центар Ниш
- Константиновић Вилић С, Николић Ристановић В, Костић М, Криминологија, Ниш, 2012, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу
- Тирић З, Судско-психијатријска вештачења малолетних учесника судских поступака, Тематски зборник радова Правног факултета у Нишу: „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“, књига бр. 1, Ниш, 2011. године
- Кнежевић С, „Малолетничко кривично право (материјално, процесно и извршно)“, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2010. године
- Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2006, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду, 2006. године, Др Снежана Бркић, Посебна заштита деце и малолетника као оштећених и сведока у кривичном поступку (упоредноправни приступ)

- Вучковић Шаховић Н, Права детета и Конвенција о правима детета, четврто допуњено издање, Југословески центар за права детета, Београд, 2001. година
- Голоб Р. и Крапф П, Истраживање дечијих права, Наставне јединице за основну школу од 1. до 9. разреда, Приручник бр. 5, Образовање за демократско грађанство и људска права у школској пракси, Издавач Савет Европе, 2007. године
- Шкулић М, Кривични поступак у коме се појављује малолетно лице као оштећени, у „Насиље у породици“ Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године
- Тирић Ј, Институт за упоредно право, Београд, „Жртва и правосуђе - могући извори секундарне виктимизације“, у „Насиље у породице“ , Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године
- Царић А, Кустура И, „Судови за младеж: устројство, састав и надлежност према Закону о судовима за младеж“, у: „Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2/2009, 2009. године
- Кнежевић С, Заштита људских права окривљеног у кривичном поступку, Правни Факултет Ниш, Центар за публикације, Ниш, 2007. година
- Законик о кривичном поступку; „Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014)
- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005
- Устав Републике Србије, „Сл. Гласник РС“ бр. 98/2006
- Закон о ратификацији Конвенција УН о правима детета; „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 4/96 и 2/97
- Закон о уређењу судова, чл. 22, ст. 1; Сл. гласник РС, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 32/2011 – др. закон, 78/2011 – др. закон, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 – др. закон, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 – одлука УС, 87/2018 и 88/2018 – одлука У
- Закон о основама система образовања и васпитања ("Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 - др. закони и 10/2019)

- Општи протокол о заштити детета од злостављања и занемаривања
- Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања
- Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања
- Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља, „Сл. гласник РС“ бр. 122/2008
- Препоруке УН Комитета за права детета - Како их можемо остварити из угла Коалиције за мониторинг права детета у Републици Србији - заговарачки документ, Центар за права детета, Београд, 2017. година
- Водич за жртве кроз кривичноправни систем Србије, Виктимолошко друштво Србије, ИГП „Прометеј“ Београд, 2018.
- Студија негативних искустава у детињству (Истраживање о негативним искуствима у детињству у Србији), УНИЦЕФ Србија, Београд, мај 2019. године
- Како до правосуђа по мери детета, Заштита деце жртава у кривичним поступцима и стање у пракси у Републици Србији, Центар за права детета, Београд, 2015. године
- Невена Петрушић, Тања Игњатовић, Зорана Делибашић, Снежана Андрејевић, Јелена Џуца, Смернице за поступање Центара за социјални рад у контексту грађанских судских поступака који се тичу права и интереса детета, Центар за права детета, Београд 2016. године
- Мирослав Вукомановић, чланак Кажњавање малолетника у кривичном законодавству Србије и у упоредном праву држава са простора бивше СФРЈ, Нова правна ревија, Часопис за домаће, њемачко и европско право, бр. 2/2014, издавач: Њемачко-босанскохерцеговачко удружење правника, Босна и Херцеговина и Немачка
- Richtlinien für das Strafverfahren und das Bussgeldverfahren (Смернице за кривични поступак и казни поступак), од 1. јануара 1977, измењен од 1. децембра 2018. године
- Strafprozessordnung, Законик о кривичном поступку Немачке, чл. 241

- Gerichtsverfassungsgesetz, Закон о судовима, чл. 172, тачка 4, ступио на снагу 1950. године, последња измена 19. јуна 2019. године
- Закон о судовима за младеж Републике Хрватске (НН 84/11, 143/12, 148/13, 56/15)
- Закон о казненом поступку, НН 152/08 , 76/09 , 80/11 , 121/11 , 91/12 , 143/12 , 56/13 , 145/13 , 152/14 , 70/17, ступа на снагу 27.07.2017. године, чл. 292, ст. 1 и 2
- <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/250915/250915-vest9.html>
- <http://www.politika.rs/sr/clanak/404504/Novi-zakon-o-maloletnicima-predvida-vecu-zastitu-zrtve>
- <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/ojdpp/Jedinica+za+zastitu>
- <http://zadecu.org/konvencija-o-pravima-deteta-30-godina-od-njenog-usvajanja/>
- <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/780152/decji-sos-telefon.html>
- <https://www.besplatnapravnapomoc.rs/tekstovi/krivicno-pravo/krivicna-prijava/>
- https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Спасимо_децу
- <https://studenti.rs/skripte/sociologija/polozaj-deteta-u-porodici-i-drustvu-kroz-istoriju>

Сажетак

Предмет рада је процесни положај малолетног оштећеног у кривичном поступку Републике Србије. Према нашем важећем законодавству, малолетник је лице које није навршило осамнаест година живота. Малолетници представљају веома осетљиву категорију друштва, пре свега због свог психичког и физичког развоја, као и због емоционалне, материјалне и социјалне зависности у односу на породицу.

У раду је приказана анализа законске регулативе која је на снази у Републици Србији, а која се односи на положај малолетног оштећеног у кривичном поступку. Биће изложени и недостаци нашег важећег законодавства у овој материји, као и потенцијална решења.

Осим теоријског осврта, биће приказани и резултати емпиријског истраживања које је спроведено у Основном суду у Нишу анализом списка предмета, за кривична дела која су се десила у периоду од 01.01.2013. године до 31.12.2017. године, а која спадају под месну и стварну надлежност наведеног суда.

На основу теоријске анализе домаћег законодавства и на основу резултата спроведеног истраживања, може се закључити да малолетни оштећени немају привилегован положај у нашем правосуђу. Основни недостатак је тај што су многе законске одредбе које регулишу ова питања недовољно прецизно дефинисане и што не прате измене осталих закона и не прилагођавају се друштвеним приликама и променама. Значајан проблем представља и то што се у многим ситуацијама релевантне законске одредбе не примењују на начин прописан законом и што у многим случајевима примена неке одредбе зависи од дискреционе оцене суда. Осим тога, проблем представља и недовољна техничка опремљеност наших судова која се јавља као неопходан услов за примену појединих одредби и недовоља обученост и едукација поступајућих орагана.

Имајући у виду све напред наведено, неспорно произлази да је за побољшање положаја малолетног оштећеног неопходна реформа постојећег законодавства, која ће за главни циљ имати поштовање и остварење најбољег интереса детета.

Кључне речи: дете, малолетник, оштећени, кривични поступак, најбољи интерес детета, секундарна виктимизација, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

Abstract

„The status of a minor victim in the criminal proceedings”

The subject of this paper is the status of a minor victim in the criminal proceedings in the Republic of Serbia. According to the current legislation, minor is a person who has not reached the age of 18. Minors represent very sensitive category of the society, primarily because of their psychical and psychological development, as well as because of their emotional, material and social dependences in relation to their family.

The paper will present the analysis of the legislative regulations in Republic of Serbia, related to a minor victim status in the criminal proceedings. It will also show the shortcomings of the current legislative, as well as possible solutions.

In addition to the theoretical review, the results of empirical research conducted by the Basic Court in Nis, which analyzed the files related to the crimes between 01.01.2013. and 31.12.2017. and are under local and real jurisdiction of the said court, will be shown as well.

Based on the theoretical analysis of the domestic legislation and on the basis of the conducted research, it can be concluded that the minor victims do not have a privileged status in our judiciary system. The basic shortcoming is that many legislatives, which regulate this, are not precisely defined, they are not following the changes of other laws and are not adapting to the social changes and situations. Significant problem is also that in many situations relevant legal provisions are not implemented in the manner prescribed by law and that in many cases they depend solemnly on the discretion of the court. Besides that, our courts are not adequately equipped with technical equipment and knowledge, which are the necessary conditions for implementing certain regulations.

In regards to all that was said, it is undisputed that for the improvement of the status of the minor victim, there will have to be a reform of the current legislative, which will have as their main goal, achieving the best interest of the child.

Key words: child, minor, victim, criminal proceeding, the best interests of the child, secundar victimization, Law on Juvenile Offenders and Criminal Protection of Minors

Биографија аутора

Александра Војиновић је рођена 02.02.1992. године у Крушевцу. Завршила је основну школу Доситеј Обрадовић у Нишу. Након тога је завршила гимназију Светозар Марковић у Нишу, друштвено-језички смер. Правни факултет уписала је у школској 2011/2012. години, а дипломирала је 06.10.2017. године са просечном оценом 9,42.

Мастер студије права на Правном факултету Универзитета у Нишу уписала је 2017. године, одредивши се за општи смер, ужу кривичноправну научну област. У досадашњем току мастер студија, остварила је просечну оцену 10,00.

Похађала је семинар „Специфичности у раду са децом жртвама кривичног дела“ и „Заштита достојанства на радном месту и мобинг“, у Нишу 2018. године. Била је и полазник семинара „Медијација у правном систему Републике Србије“ на Правном факултету у Нишу 2018. године.

У марту 2018. године започела је са обављањем приправничког стажа у адвокатској канцеларији адвоката Милисава Ђорђевића, где и данас стажира.

Говори енглески језик и служи се немачким.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Александра Војиновић

Наслов мастер рада: Положај малолетног омићетеног
у кривичном поступку

Ментор: доц. др Иван Илић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 05.09.2019.

Потпис аутора

А. Војиновић

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Толонца малолетној

оштећеној у приближном поседу

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Александра Војиновић

У Нишу, 05.09.2019.

Потпис аутора

А Војиновић